НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

Фінансово-економічний факультет

Кафедра фінансів, банківської справи та страхування

Спеціальність 072 – «Фінанси, банківська справа та страхування»

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА БАКАЛАВРА
на тему:

«Кредитний ринок: проблеми та перспективи розвитку»

Кваліфікаційна робота бакалавра містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

Студентка групи Ф-20.04/2 _____ Степаненко Ю. Ю.
(підпис)

Науковий керівник _____ д.е.н., професор Федина В.В.
(підпис)

Робота допущена до захисту _____ д.е.н., професор Бондарук Т.Г.
(підпис)

Київ 2024

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ СТАТИСТИКИ, ОБЛІКУ ТА АУДИТУ

ФІНАНСОВО-ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ

Освітній ступінь – ***бакалавр***
Галузь знань - ***07 «Управління та адміністрування»***
Спеціальність – ***072 «Фінанси, банківська справа та страхування»***
Освітньо-професійна програма – ***«Фінанси, банківська справа та страхування»***

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри фінансів,
банківської справи та
страхування
д.е.н., проф. Т.Г. Бондарук
_____
«18» жовтня 2023 р.

З А В Д А Н Н Я
на кваліфікаційну роботу бакалавра
Степаненко Юлії Юріївни

1. Тема роботи: «Кредитний ринок: проблеми на перспективи розвитку»
керівник роботи: Федина В.В..
затверджена наказом по Академії від «18» жовтня 2023 р. № 385/1
2. Термін здачі студентом закінченої роботи 5 червня 2024 р.
3. Вихідні дані роботи: закони та нормативно-правові акти України, що регулюють діяльність комерційних банків та небанківських фінансово – кредитних установ, офіційні публікації і матеріали Національного банку України, наукові розробки вітчизняних і зарубіжних вчених, а також здобуті наукові факти і статистичні дані, що відображають діяльність у сфері кредитування.
4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які належить зробити):
1) теоретичні засади функціонування кредитного ринку;
2) діагностика стану та динаміки розвитку кредитного ринку в Україні ;
3) проблеми та перспективи розвитку кредитного ринку України.
5. Перелік графічного матеріалу: схеми, рисунки, таблиці.
6. Дата видачі завдання 18 жовтня 2023 р.

Керівник _____
(підпис)

Завдання прийняв до виконання _____
(підпис)

Календарний план

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Відмітка про виконання
1.	Затвердження теми і наукового керівника кваліфікаційної роботи бакалавра на засіданні кафедри	18.10.2023	Виконано
2.	Опрацювання першоджерел по темі роботи	01.11.2023	Виконано
3.	Розробка плану роботи, методики та інструментарію досліджень	13.11.2023	Виконано
4.	Проведення економічних досліджень та їх аналіз	04.12.2023	Виконано
5.	Написання вступу до роботи	25.12.2023	Виконано
6.	Написання першого розділу роботи	22.01.2024	Виконано
7.	Написання другого розділу роботи	26.02.2024	Виконано
8.	Написання третього розділу роботи	25.03.2024	Виконано
9.	Написання висновків та пропозицій, оформлення роботи	22.04.2024	Виконано
10.	Подача першого варіанту роботи на кафедру	01.05.2024	Виконано
11.	Доопрацювання роботи згідно з зауваженнями керівника	20.05.2024	Виконано
12.	Попередній захист роботи	03.06.2024	Виконано

Студент_____ **Степаненко Ю.Ю.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи_____ **Федина В.В.**
(підпис) (прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

ВСТУП…… 5

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ…… 8

1.1. Поняття, необхідність та роль кредиту …… 8

1.2. Сутність та інституційна структура кредитного ринку …… 15

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ ……..… 26

2.1. Аналіз сучасного стану розвитку кредитного ринку……. 26

2.2. Оцінка ринку іпотечного кредитування в Україні……. 38

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ…… 47

3.1. Інноваційні інструменти розвитку кредитного ринку……. 47

3.2. Удосконалення системи управління кредитним ризиком як важливий напрям забезпечення розвитку кредитного ринку України……. 54

ВИСНОВОК…….. 61

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ…… 64

ВСТУП

Актуальність дослідження. Кредитний ринок, як складова фінансової системи, відіграє неабияку роль у житті будь-якої держави. Він забезпечує найшвидший доступ до фінансових ресурсів, що живлять підприємства, стимулюють малий та середній бізнес і, зрештою, покращують добробут населення. До початку повномасштабного вторгнення росії вітчизняному кредитному ринку вдалось активізувати свою діяльність через запровадження Урядом різноманітних пільгових програм кредитування (наприклад, «Доступні кредити 5-7-9%»), згідно з якими частина вартості кредиту покривалась з державного бюджету.

Війна і, як наслідок, введений в країні воєнний стан, спричинили надзвичайно серйозні проблеми в усіх ланках життєдіяльності українського суспільства, що болісно відобразились і на фінансовому секторі. Зменшення кредитної активності, зростання кредитного ризику, збільшення простроченої заборгованості, зниження ліквідності банків – основні риси кредитного ринку України в умовах війни. Крім того, погіршилась якість кредитних портфелів банків, у зв'язку з низькою платоспроможністю позичальників, а високий кредитний ризик, в свою чергу, продовжує зменшувати прибутковість банківської діяльності. Проте, незважаючи на вказані стримуючі фактори, пріоритетним є пошук можливостей удосконалення кредитних послуг, які надаються юридичним і фізичним особам банками та небанківськими фінансово – кредитними установами. Тому висвітлення нинішніх тенденцій розвитку та пошук шляхів удосконалення функціонування кредитного ринку є надзвичайно актуальним.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Проблематика дослідження підходів до визначення сутності кредитного ринку, проблем його розвитку та пошуку шляхів удосконалення. постає в центрі наукових пошуків відомих вітчизняних вчених та фахівців. У своїх дослідженнях різні аспекти розвитку кредитного ринку досліджували такі автори, як В. Баєва, М. Барановська, О. Воронова, Ю. Козак, В. Ковалевський, Н. Логвінов, М. Левицький,

З. Луцишин, М. Макаренко, З. Михайлів, С. Моринець, О. Мозговий, В. Осипов, Л. Петрашко, В. Пікалов, О. Рогач, Н. Рязанова, М. Семенцов, С. Чистов та інші. Їх дослідження сприяють глибшому розумінню складних механізмів функціонування кредитного ринку, а також розробці рекомендацій щодо його вдосконалення для забезпечення стійкого розвитку кредитного сектору країни.

Метою кваліфікаційної роботи є вивчення теоретичних засад функціонування кредитного ринку, визначення його проблем, а також обґрунтування перспективних напрямків його подальшого розвитку в умовах сучасної економіки.

На основі поставленої мети необхідно визначити такі **завдання**:

- охарактеризувати поняття та функції кредиту;
- визначити сутність та структуру кредитного ринку;
- здійснити аналіз стану кредитування в економіці України;
- дати оцінку розвитку ринку іпотечного кредитування;
- визначити інноваційні інструменти розвитку кредитного ринку;
- розкрити напрями забезпечення розвитку кредитного ринку через удосконалення системи управління кредитним ризиком.

Об'єктом дослідження є економічні відносини, що виникають під час функціонування кредитного ринку.

Предметом дослідження є кредитний ринок, його проблеми функціонування та перспективи розвитку.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети використовуються різноманітні методи наукового дослідження, такі як: теоретичного узагальнення, системного підходу, аналіз статистичних даних, порівняльний метод, метод класифікації, табличний та графічний. Ці методи дозволяють отримати повну картину функціонування кредитного ринку та розкрити ключові аспекти його проблем та перспектив розвитку.

Інформаційною базою дослідження стали законодавчі та нормативно-правові акти України, офіційні публікації матеріалів Міністерства фінансів

України, Національного банку України, наукові праці вітчизняних вчених, а також статистичні матеріали щодо функціонування кредитного ринку.

Практичне значення роботи. Сформульовані та обґрунтовані в кваліфікаційній роботі наукові положення можуть бути використані у діяльності банківських та небанківських фінансово-кредитних установ в частині можливості застосування запропонованих в роботі методів удосконалення системи управління кредитним ризиком.

Структура роботи: дипломна робота складається із вступу, трьох розділів, кожен з яких містить підрозділи, висновки та список використаних джерел, що містить 63 найменування. Загальний обсяг роботи складає 69 сторінок, містить 5 таблиць та 17 рисунків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ КРЕДИТНОГО РИНКУ

1.1 Поняття необхідність та роль кредиту

Кредит є необхідним інструментом для підтримки безперервності фінансового циклу існуючих підприємств і надання послуг в процесі продажу товарів, що особливо важливо в ринковій економіці. Якщо відсутня кредитна підтримка, то неможливо реалізовувати швидке і цивілізоване створення фермерських господарств, малих і середніх підприємств та впроваджувати інші види підприємницької діяльності як на внутрішньому ринку, так і в зовнішньоекономічному просторі. Уряд може користуватися кредитами для того, щоб стимулювати капіталовкладення, житлове будівництво, підтримувати експорт товарів і т.д. Кредит слугує як неодмінний атрибут товарного виробництва, за допомогою якого, виключається невідповідність між часом виробництва і часом розподілу, усувається накопичення тимчасових коштів і їх використання в народному господарстві.

Як відомо, саме слово кредит має коріння від латинського «creditum», яке трактується як «позика», «борг». Іншим значенням цього терміну також може бути «вірю», «довіряю» [5].

Сутність кредиту визначається за допомогою двох підходів.

Перший ототожнює кредит з цінністю, що передається в позику одному економічному суб’єкту іншим. При даному варіанті варто зосередитись на самій позичці, її правовій формі, яка призводить до втрати основного змісту кредиту [2].

Фінансово-економічний словник говорить, що «кредит - це позичка в грошовій або товарній формі на умовах повернення і, як правило, зі сплатою відсотків» [58].

Окрім того, тлумачення кредиту може звучати як «форма руху позичкового капіталу» [29], як «зворотня платна форма позик» [2], як «надання

товарів, послуг або коштів в обмін на обіцянку оплати в майбутньому» [53] та ін. В економічній енциклопедії за редакцією С.В. Мочерного, поняття кредит трактується, як «різновид економічної угоди, в якій один партнер надає іншому гроші, або майно на умовах терміновості та зворотності» [25].

На думку вчених, таке розуміння кредиту в умовах ринкових відносин є дещо звуженим. Варто зазначити, що поняття кредиту є значно ширшим за поняття позичка, адже визначає не лише факт надання її, а й безпосередньо відносини між сторонами, які виникають у зв'язку з наступним погашенням позички.

Другий підхід порівнює кредит з деяким видом економічних відносин, що можуть формуватися в суспільстві. Він може дозволити поглиблено розглянути кредит з економічної точки зору, чинники його існування, основи та закономірності руху. Через це в сучасній літературі надають перевагу саме цьому підходу, і на ньому ґрунтується висвітлення сутності кредиту [14].

Тобто, кредит – це певні економічні відносини між партнерами, які з'являються в момент передачі у тимчасове користування майна або грошей іншій особі.

Сутність кредиту, на думку вчених, найбільш в повному значенні виражається через кредитні відносини, функції та форми кредиту. Безпосередньо на сутність кредиту впливають його види. Основні ознаки кредитних відносин, які показують сутність кредиту, саме в аспекті економічної категорії, в сучасних умовах такі: економічна самостійність всіх учасників кредитних відносин; кредитні відносини мають бути платними; в жодному разі не змінюється власник цінностей, з приводу яких виникають кредитні відносини; позичковий капітал – характерна риса кредитних відносин; завжди присутній ризик операцій.

Найкраще сутність кредиту виявляється у функціях, що він виконує. Сучасні економісти виділяють три головні функції кредиту: перерозподільча, емісійна та контрольна (рис. 1.1).

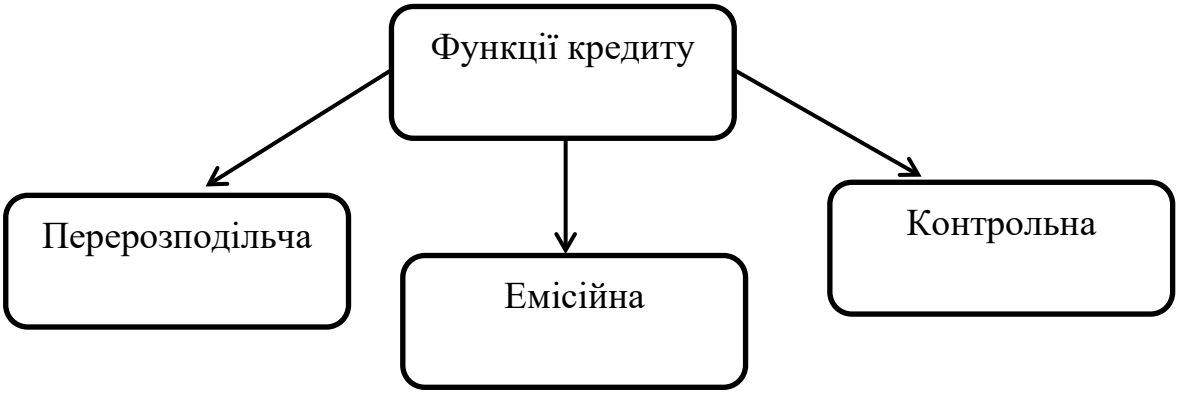

Рис. 1.1. Функції кредиту

Джерело: побудовано автором

Перерозподільна функція кредиту полягає в розподілі грошового капіталу за допомогою кредитування між різними суб'єктами національної економіки на основі зворотності і платежів. Ця функція проявляється як в процесі мобілізації тимчасово вільних грошових коштів суб'єкта господарювання, так і в процесі розміщення їх на ринку позичкового капіталу. Таким чином, за допомогою цієї функції здійснюється своєрідна концентрація позичкового капіталу в найбільш пріоритетних сферах економічної діяльності.

Емісійна функція кредиту заключається у створенні додаткових засобів платежу за рахунок кредиту. Ця можливість стала особливо важливою при переході від використання реальних грошей до введення кредитних оборотних коштів. Проблема з випуском грошей в обіг є результатом маржинальних операцій. При видачі кредиту кількість грошей в обігу збільшується, а при погашенні кредиту воно зменшується.

В результаті вмілого використання кредиту в цій області уряд отримує ефективні засоби регулювання економіки.

Контрольна функція кредиту регулює процес кредитування, в якому здійснюється контроль за дотриманням умов та принципів кредиту з боку суб`єктів кредитної угоди. В результаті кредит значно зміцнює процес

управління в національній економіці, підвищує ефективність використання коштів і стимулює процес розширення відтворення.

Кредит заснований на контракті і являє собою відносини між кредитором і позичальником. З його допомогою вільні кошти підприємства, приватного сектора і держави акумулюються і перетворюються в позиковий капітал, який передається за плату в тимчасове користування.

Невід'ємною складовою кредитної діяльності є наявність ризику, оскільки саме від кредитування комерційні банки отримують найбільш вигідні можливості збільшення свого капіталу.

Рис. 1.2. Основні елементи кредитного ризику комерційного банку

Джерело: побудовано автором за даними [43]

Рівень кредитного ризику кожного позичальника безпосередньо впливає на рівень відсотків за кредитом. Високий рівень ризику пов'язаний з високими кредитними ставками, і навпаки. Однак процентна ставка за кредитом - це не просто ризик. Він формується під впливом зовнішніх і внутрішніх факторів, які необхідно враховувати при його визначенні: попит і пропозиція на кредитному

ринку; рівень конкуренції; конкретна кількість клієнтів; загальний рівень прибутковості всіх відносин з клієнтом; вартість кредитних ресурсів банку; рівень базової ставки; форма забезпечення кредиту і вартість контролю за його станом. Всі ці фактори по-різному впливають на процентну ставку по конкретному кредиту. Тому банкам слід приділяти значну увагу вибору методів визначення вартості кредиту.

Як правило, що при укладенні кредитного договору сторони зобов'язані, перш за все, узгодити суму кредиту, яка зазвичай базується на основі даних розрахунку потреби в коштах. Розрахунок подається позичальником для того, щоб обґрунтувати обсяги запитуваних у банку кредитних ресурсів.

З точки зору мінімізації кредитного ризику, ця процедура є дуже важкою як для банку, так і для позичальника, оскільки неправильне рішення про суму кредиту збільшує ризик. Тому, якщо передбачувана сума кредиту перевищує обсяг коштів, необхідних для реалізації проекту, банк в цьому випадку використовує наявні ресурси неефективно. Якщо передбачувана сума кредиту менше його потреби, позичальник змушений повторно звертатися в банк з приводу відсутньої частини коштів, без яких успішна реалізація кредитного проекту неможлива. У гіршому випадку банк ризикує втратити всю суму кредитних вкладень.

На практиці банківського кредитування можна зрозуміти, що найбільш зручним для забезпечення поточної діяльності клієнтів-позичальників було б запровадження у банку кредитування з використанням поновлюваної кредитної лінії, коли сторонами в кредитному договорі узгоджуються загальний обсяг кредитування, тобто граничний розмір позичкової заборгованості, та визначаються додаткові умови його перевищення в разі потреби [10].

Після визначення необхідної суми кредиту необхідно розрахувати передбачувані терміни кредитування, так як в разі неправильно визначених умов кредитування збільшується кредитний ризик. Отже, якщо кредит надається на термін менший, ніж необхідно, банк ризикує не отримати суму очікуваного доходу через нездатність позичальника завершити бізнес-цикл і

отримати прибуток від підприємницької діяльності. І навпаки, якщо умови кредитування завищені, банк як кредитор втрачає можливість контролювати цільове використання позикових коштів в результаті їх дострокового вивільнення і повторного використання в діловому обороті підприємства.

Відсоткова ставка за користування кредитом являє собою один з найдієвіших інструментів для мінімізації кредитного ризику, а також (при обґрунтованому її розмірі) відіграє роль реального стимулу підвищення ефективності кредитних вкладень банку.

При укладенні кредитного договору з кожним конкретним позичальником банк самостійно визначає розмір компенсації з його боку за надані кошти. Компенсація, що виплачується позичальником банку в рамках кредитної угоди, традиційно визначається у вигляді відсотків.

Елементи формування ціни на кредити представлені схемою (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Елементи формування ціни на кредити

Джерело: побудовано автором за даними [11]

Найбільш сучасною, але водночас, і однією з найскладніших моделей ціноутворення на кредити є методика, заснована на розрахунку необхідного

рівня прибутковості банківського капіталу і величини кредитного ризику (рис.1.4)

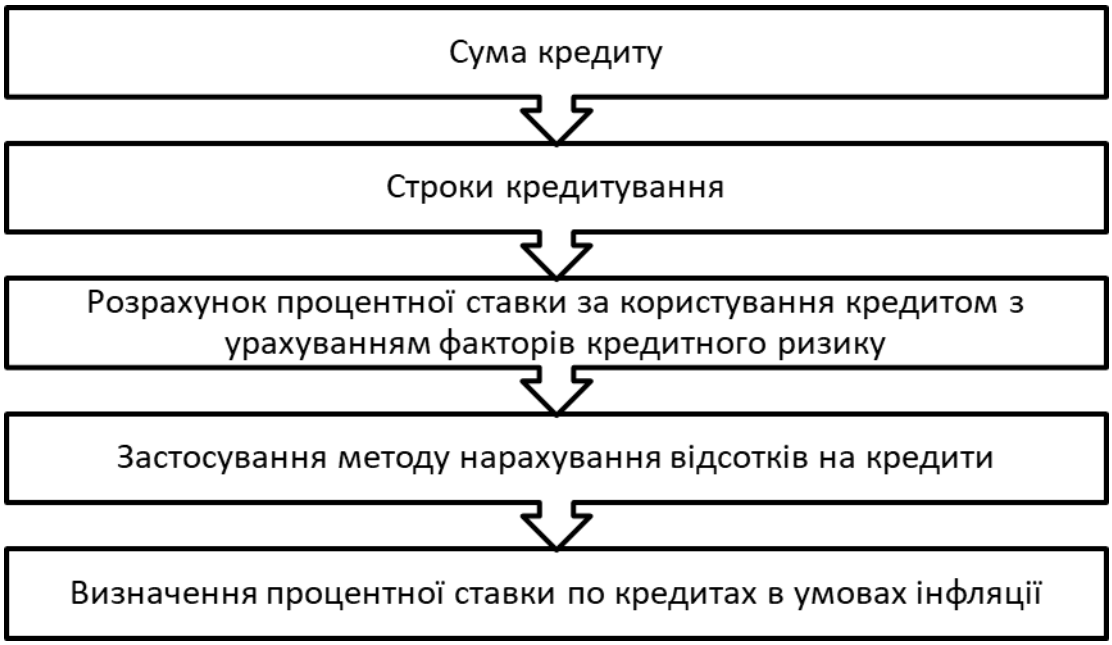

Рис. 1.4. Методика ціноутворення

Джерело: побудовано автором за даними [11]

Таким чином, виходячи з результатів визначення основних структурних параметрів кредиту, можна зробити висновок, що методологія застосування механізму ціноутворення кредиту дозволяє визначити ціну кредиту для кожного позичальника, віднесеного до певної категорії, з урахуванням кредитного ризику, норми прибутковості капіталу банку. Банк, дані про операційні витрати. Таким чином, чим гірше кредитний рейтинг позичальника, тим більше сума операційних витрат, тим вище рівень процентної ставки, яка втілює в собі всі ризики банку, закладені в ціну кредиту [11].

Отримані результати можуть бути використані для подальшого дослідження практичних аспектів кредитного ринку та розробки рекомендацій щодо його оптимізації та покращення.

1.2 Сутність та інституційна структура кредитного ринку

У сучасних економічних умовах кредитні відносини є невід'ємною частиною розвитку економічної системи, взаємовідносин між її суб'єктами і важливими об'єктами економічних відносин. Кредитні відносини формують національні та міжнародні кредитні ринки [1] Однак еволюція кредитних відносин і кредитних ринків відбувалася вже протягом багатьох років, проте її вдосконалення і розвиток не зупиняється.

За здійсненим аналізом літературних джерел та теоретичних концепцій, що присвячені проблематиці функціонування кредитного ринку, можна відслідкувати, що вони ускладнювалися та диференціювалися паралельно до змін історичних умов функціонування та обігу позичкового капіталу.

Історично суспільство розділилося на різні верстви населення, які пов’язані з різними умовами життя. Майнова диференціація і розшарування суспільства призводять до поділу людей на багатих і бідних, тобто на тих, у кого завжди є гроші, і на тих, у кого їх завжди не вистачає. Таким чином, потреба в позиченні грошей, через їх недостачу, поширювалась з самого зародження суспільства. Попит створював пропозицію - ще при рабовласницькому ладі з'явилися позикодавці перших позик, а лихварські позики стали першою кредитною операцією. У подальшому, з часом, з'явилися більш складні кредитні відносини, такі як продаж товарів за передоплатою. Тобто по суті, лихварський капітал став історичним попередником позикового капіталу і зіграв важливу роль в зародженні і становленні кредитних відносин.

Зародження кредиту та кредитних відносин було як результат переходу від натурального до товарного господарства. Розподіл суспільства на багатих і бідних сімей спричиняв розвиток кредитних відносин, які з часом ускладнювались та поширювались. На місце лихварського капіталу поступово почали використовувати позиковий капітал. Позиковий капітал - грошовий капітал, що наданий у позику, і який приносить власнику дохід у вигляді відсотків. Основним епіцентром утворення позикового капіталу вважається грошовий капітал, який вивільняється в процесі кругообігу промислового

капіталу тимчасово. Проте, частина промислового капіталу, яка виглядає як вільний грошовий капітал, припиняє своє функціонування і перетворюється на бездіяльне багатство. Таким чином, створюється суперечність між виокремленими вільними грошовими капіталами і природою капіталу як вартості, яка безперервно здійснює рух і приносить додаткову вартість.

Кредит – це об'єктивна вартісна категорія, яка є невід'ємною частиною товарно-грошових відносин. У середньовіччі кредитні відносини розквітали, що призвело до створення банків та національних кредитних систем. З розвитком кредитних відносин з'явилися дослідження їхньої сутності та зв'язку зі суспільним виробництвом. Вчені-економісти провели основні дослідження теорії кредиту, в результаті чого були сформовані натуралістична і капіталоутворююча теорії. Ці постулати були використані та розвинуті в наступних теоріях, таких як австрійська економічна школа, кейнсіанство та посткейнсіанство [4].

В умовах постійних змін у глобальній економіці та розширення фінансових інструментів, розуміння ролі та значення кредитного ринку стає критичним для економістів, фінансистів та всіх, хто цікавиться станом сучасних фінансових систем.

Згідно з дослідженням формування та зародження кредиту і кредитних відносин, можна стверджувати, що систематичні дослідження розвитку кредитного ринку і його ролі в розвитку національної економіки почали проводитися тільки в середині XX століття в європейських країнах.

Цьому сприяли такі об'єктивні фактори, як формування правової держави, побудова дворівневої кредитної системи і нормативні документи з регулювання кредитних відносин.

Огляди літературних джерел свідчать про відсутність єдиного концептуального підходу до розгляду сутності категорії «кредитний ринок». Розглянемо концептуальні підходи різних авторів, згідно з визначенням поняття «кредитний ринок», основні з яких представлені в таблиці 1.1

Таблиця 1.1

Підходи науковців до тлумачення поняття «кредитний ринок»

Автор (джерело)	Тлумачення
Фінансовий словник довідник (під ред. Дем'яненко М. Я.) [57]	«Ринок кредитний (credit market) – специфічна сфера ринкових відносин, де здійснюється рух грошового капіталу від кредитора до позичальника на певних умовах. З функціонального погляду цей ринок забезпечує безпосередній зв'язок між власниками тимчасово вільних коштів та їх споживачами»
Фінансово-кредитний енциклопедичний словник [58]	«Кредитний ринок – сфера ринкових відносин, у якій відбувається акумулювання, розподіл та перерозподіл кредитних ресурсів, необхідних для забезпечення безперервності та ефективності суспільного відтворення»
Галицька С. В. [10]	«Кредитний ринок, як і ринок позикових капіталів, являє собою сукупність відносин між власниками капіталу-кредиторами і підприємцями-позичальниками»
Гурнакова Л. Н. [15]	«Кредитний ринок – це сфера ринкових відносин, в якій кредитор і позичальник продають та купують кредитні ресурси з метою їх використання на користь задоволення суспільних потреб»
Дяків Р. [18]	«Кредитний ринок – це специфічна сфера грошових відносин, де об'єктом операцій є грошовий капітал, що надається у позику, і формується попит і пропозиція на нього»
Маслова С. О. [26]	«Кредитний ринок – це механізм, за допомогою якого встановлюються відносини між підприємствами і громадянами, які мають потребу в фінансових ресурсах, та організаціями і громадянами, які можуть надати необхідні кошти на певних умовах»
Мисиків Г. В. [27]	«Кредитний ринок – це економічний простір, регламентований державою, де виникають відносини, зумовлені рухом позикового капіталу між позичальниками і кредиторами на умовах строковості, цільового спрямування, забезпеченості, повернення і платності, у яких беруть участь фінансові посередники та гаранти»
Оспіщева В. І. [36]	«Кредитний ринок — це сектор фінансового ринку, що належить до каналів опосередкованого фінансування, якщо кошти переходять від власників заощаджень та нагромаджень до позичальників через систему фінансово-кредитних інститутів»

Продовження таблиці 1.1

Хмелярчук М. І. [61]	«Кредитний ринок – це інституційно впорядкований механізм акумуляції та алокації кредитних ресурсів, представлений функціонуванням банківських і небанківських кредитних інститутів, що забезпечують пропозицію кредитних ресурсів через банківський, небанківський і фондовий канали та задовольняють попит на них суб’єктів національної економіки»

Джерело: створено автором на основі джерел

Трактування категорії «кредитний ринок», що наведені в таблиці 1.1, свідчать про різноманітність і неоднозначність. У вчених немає єдиної думки з приводу кредитного ринку, що призводить до великої кількості різних визначень і робить питання спірним.

Насправді, дуже складно охарактеризувати всі можливі варіанти сутності кредитного ринку, з одного боку він визначається як специфічна область грошового і фінансового ринків, а з іншого як специфічний механізм взаємодії між суб'єктами ринку.

У першому варіанті кредитний ринок виступає в якості специфічної області фінансових ринків і кон'юнктури фінансових ринків збуту, де здійснюється оборот позикових коштів у фізичній або грошовій формі, формуються попит і пропозиція на них, а також дотримуються принципи платоспроможності, зворотності і терміновості.

У другому ж кредитний ринок служить специфічним механізмом, за допомогою якого встановлюються відносини між суб'єктами кредитного ринку в процесі накопичення вільних грошових коштів, направлення їх на потреби суспільного розвитку і забезпечення індивідуальних потреб населення.

Варто зазначити, що наявні грошові ресурси не завжди доступні цим громадянам або підприємствам, а також тим категоріям, де вони повинні бути використані. Ситуація, що склалася вимагає введення якихось заходів, пов'язаних з пошуком вільних коштів або реалізацією можливостей для їх використання.

Саме так формується кредитний ринок, він надає можливості юридичним і фізичним особам, які погоджуються надавати вільні грошові кошти в користування за відповідну плату, людям, які їх цього потребують і готові заплатити певну ціну [52].

Кредитний ринок як економічна категорія активно взаємодіє як з внутрішньою сутністю, так і з зовнішнім середовищем, іншими процесами економічної і соціальної сфери, основний напрямок і механізм цього впливу, який надає на них істотний вплив, визначає його індивідуальне функціонування.

Поняття функції в цілому відноситься до кредитного ринку і не відноситься до його окремого типу. Ця функція може впливати лише на зовнішнє середовище, яке виконується всіма типами кредитних ринків. Отже, функція кредитного ринку полягає в тому, що кредитний ринок може впливати лише на зовнішнє середовище.

Це сприяє його інтеграції як об’єднаного явища і виділенню його з інших економічних явищ в окремі категорії. Функція характеризується як прояв впливу кредитного ринку на навколишнє економічне середовище

Його соціальне призначення «робота», яку він виконує в суспільстві. Вчені виділили 3 основних з них: об’єднання розрізнених грошових заощаджень; трансформація коштів у позиковий капітал та кредитування витрат [52]. Основні функції кредитного ринку зображені на рис. 1.5.

Рис.1.5. Функції кредитного ринку

Джерело: створено автором на основі джерел[52].

Функція акумуляції кредитного ринку полягає в тому, щоб ефективно акумулювати фінансові ресурси користувачів (підприємства, домогосподарства, державу) для того, щоб реалізовувати різноманітні проєкти, розвивати бізнес та задовольняти інші фінансові потреби.

Розподільча функція полягає в ефективному розміщенні власних фінансових ресурсів та виконанні операції купівлі-продажу цих ресурсів. Це, в свою чергу, сприяє створенню ліквідності на ринку та забезпеченню можливості для кредиторів збільшувати або зменшувати свій портфель кредитів.

Інформаційна функція кредитного ринку є дуже важливою. Всі учасники, реально і потенційно, отримують і аналізують інформацію, яка присутня на ринку, для прийняття рішень, чи варто здійснювати операції з кредитування та

депозитів, чи чекати кращих часів. Інформація з ринку, накопичується, узагальнюється, систематизується, аналізується інформаційними, рейтинговими та аналітичними інститутами і перетворюється в продукт, який купується конкретним товаровиробником, тобто суб'єктом кредитного ринку, що включає аналітичні огляди і прогнози, в тому числі дані про поточні і майбутні показники ринку, статистичні бюлетені, рейтинги банків та інших фінансових інститутів, дані про злиття і поглинання і т. д.

Інвестиційна функція базується на стимулюванні економічного зростання, надаючи підтримку інвестиціям, розвитку підприємств та споживчому попиту.

Функція накопичення полягає в тому, що суб’єкти кредитного ринку накопичують засоби обігу з метою їх примноження.

Трансформаційна функція перетворення грошових коштів в позиковий капітал забезпечує джерело фінансування матеріального виробництва національної економіки. Збираючи вільні кошти у одних учасників ринку і позичаючи їх іншим учасникам ринку, банки та інші фінансові установи, а також кредитні організації можуть визначати терміни, розмір фінансового капіталу і суму грошей, в якій вони потребують.

Функція кредитування витрат зосереджується в наданні позик державним установам та населенню для того, щоб вирішити такі важливі питання як покриття дефіциту державного бюджету і фінансування різних видів соціальних програм.

Враховуючи ці функції, кредитний ринок стає ключовим елементом фінансової системи, визначаючи її стабільність та розвиток.

Загалом, кредитний ринок - це механізм взаємовідносин між економічними агентами, який відображає процеси акумуляції і застосування позичкового капіталу та економічного ефекту від цього. Об'єктом кредитного ринку є тимчасово вільний капітал у різних формах, таких як гроші, товари, виконані роботи, надані послуги. Суб'єктами кредитного ринку є позичальники (юридичні та фізичні особи, держава) і кредитори (комерційні банки,

небанківські фінансово-кредитні установи, іноземні кредитори). Позичальники можуть бути різними категоріями, такими як населення, підприємства, фінансові інститути, агропромислові підприємства, державні інститути та громадські організації. Кредиторами можуть бути комерційні банки, небанківські фінансово-кредитні установи, іноземні кредитори, а також інші установи, які надають можливість користуватись своїми грошовими коштами за певну плату [4].

Кредитори є головними учасниками на кредитному ринку, вони забезпечують накопичення вільних ресурсів і визначають їх напрям використання. Комерційні банки та небанківські фінансово-кредитні установи є основними кредиторами, які сприяють розвитку кредитної системи (рис. 1.6).

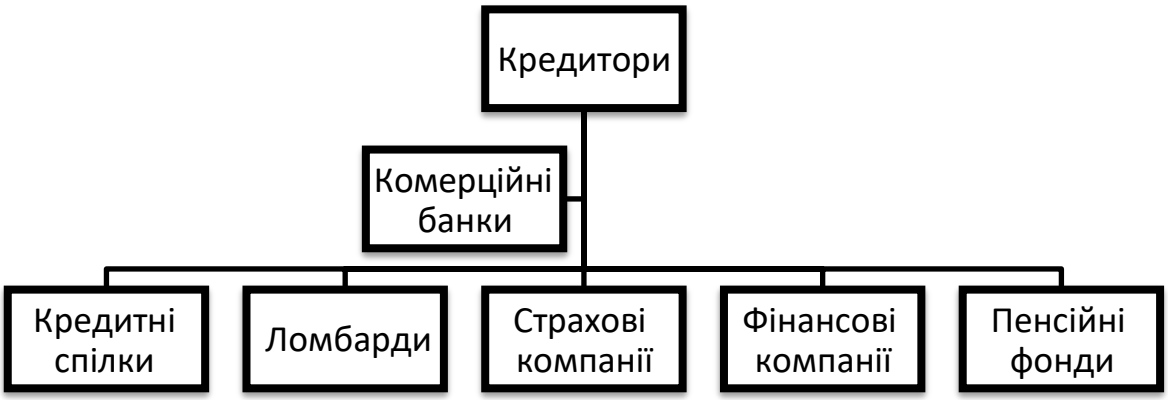

Рис. 1.6. Основні кредитори на кредитному ринку

Джерело: побудовано автором за даними [5]

Оскільки кредитний ринок фактично не має меж функціонування, варто розподілити виділені функції за рівнями економічних відносин світового господарства на: мега-, мета-, макро-, мезо- та мікрорівні. Рівень функціонування кредитного ринку вимірює і визначає рух, обсяг, напрям кредитних ресурсів, які спрямовують на розвиток суспільного відтворення, їхній вплив на соціально-економічні відносини загалом. Хоча чітких меж між

рівнями світового господарства не існує, ми врахували найбільш можливу приналежність певної функції до певного рівня.

Таким чином, до найвищих рівнів - мега- та метарівнів - ми включили функції кредитного ринку, які реалізуються на міждержавному рівні та рівні світового господарства і забезпечують вільний рух капіталу між континентами та державами.

До макро- та мезорівнів віднесено функції кредитного ринку, які визначають та характеризують його діяльність на державному рівні та на рівні складних підсистем, що формують національну економіку (регіони, галузі). Функції цих рівнів обґрунтовують його функціональність та необхідність, дають змогу виділити з-поміж інших ринків.

До функцій мікрорівня належать ті, які мають визначальний вплив на діяльність суб'єктів господарювання та через них позначаються на стабільному функціонуванні національної економічної системи[5].

Узагальнена класифікація функцій кредитного ринку за рівнями світового господарства та за виділеними видами наведена у табл. 1.2.

На думку вчених, дослідження функцій кредитного ринку є важливим фактором для визначення його сутності та значимості. У своїй роботі «Функції кредитного ринку та їх еволюція», Г.В. Миськів зазначає, що «функції кредитного ринку відображають його вплив на економічне середовище. Кредитний ринок забезпечує зростання виробництва і покращення товарообігу, сприяє руху капіталів усередині країни, перетворює грошові заощадження на капіталовкладення, сприяє впровадженню науково-технічних новинок, оновленню або модернізації основного капіталу та іншим процесам. Функції кредитного ринку сприяють його консолідації як цілісного явища і виділенню його в самостійну категорію» [6].

Таблиця 1.2

Класифікація функцій кредитного ринку за рівнями економічних відносин світового господарства

Рівень світового господарства	**Види функцій**		
	прямі		**непрямі**
Мега рівень	- перерозподільна - посередницька; - кредитування потреб.	- забезпечення міграції капіталу	
Макро рівень Мезо рівень		- макроекономічне регулювання економічних процесів; - трансформаційна	- акумуляція коштів (нагромаджувальна); - ціноутворювальна - інформаційна.
Мікро рівень		- обслуговування обігу виробництва; - прискорення концентрації капіталу; - економія витрат обігу.	- інвестиційна; - інноваційна.

Джерело: створено автором на основі [9]

На думку вчених, дослідження функцій кредитного ринку є важливим фактором для визначення його сутності та значимості. У своїй роботі «Функції кредитного ринку та їх еволюція», Г.В. Миськів зазначає, що «функції кредитного ринку відображають його вплив на економічне середовище. Кредитний ринок забезпечує зростання виробництва і покращення товарообігу, сприяє руху капіталів усередині країни, перетворює грошові заощадження на капіталовкладення, сприяє впровадженню науково-технічних новинок, оновленню або модернізації основного капіталу та іншим процесам. Функції кредитного ринку сприяють його консолідації як цілісного явища і виділенню його в самостійну категорію» [6].

Функції кредитного ринку відображають його роль у світовій економічній системі, зокрема, у розвитку ринкової структури економіки. Цей ринок відіграє

важливу роль у відтворенні виробничих відносин. Однак, для досягнення результативності та конкурентоспроможності економіки, розвиток виробництва в країні потребує обґрунтованої кредитної політики.

РОЗДІЛ 2. ДІАГНОСТИКА СТАНУ ТА ДИНАМІКИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ В УКРАЇНІ

2.1 Аналіз сучасного стану розвитку кредитного ринку

У сучасній ситуації глобалізації та постійних змін у фінансовому секторі важливо аналізувати та оцінювати діяльність банківських кредитних організацій на ринку кредитних послуг України. Фінансові установи є основними учасниками фінансової системи і забезпечують доступ до кредитних ресурсів різних секторів економіки і населення. Впровадження і розвиток кредитних послуг в Україні необхідно для підтримки економічного зростання і стабільності.

Звичайно, російське вторгнення призвело до серйозних змін у фінансовій системі, включаючи фінансові установи та банки. Серйозні наслідки війни на кредитних ринках розглядаються в контексті багатьох аспектів. По-перше, знизилася кредитна активність, погіршилася економічна ситуація в країні, скоротилися виробництво і споживання. У свою чергу, знизилася кредитна активність банків, оскільки компанії і населення стали менш зацікавлені в залученні кредитів для розширення бізнесу або реалізації особистих цілей. Частка проблемних кредитів у банківському секторі досягла рівня 2022 року, порівняно з 30% у 2023-му, та 38% станом на червень. Сума проблемних кредитів збільшилася за рік з 87 млрд грн до 432 млрд грн. Банки також визнали значні кредитні збитки, з початку війни сума відрахувань до резерву за кредитами до 2022 року перевищила 2 млрд грн, порівняно з тим, що банки мали на кінець 2022 року, досягнувши понад 12% кредитного портфеля. Ми можемо прогнозувати, що потенційна втрата кредитного портфеля через війну, економічну кризу та енергетичний тероризм в країні-агресорі може досягти 30%.

По-друге, зростає кредитний ризик, особливо в районах, безпосередньо постраждалих від війни. У зв'язку з цим виник значний кредитний ризик для

банків, що пропонують кредити корпоративним і приватним клієнтам в таких регіонах. Також банки стали приділяти більше уваги видачі кредитів, скорочуючи їх обсяг і підвищуючи процентні ставки.

По-третє, прострочена заборгованість зросла внаслідок економічної нестабільності, зниження доходів та збільшення кількості безробітних внаслідок війни, що призвело до збільшення прострочених позик. Більшість компаній і клієнтів не змогли вчасно погасити свої борги, і це створило проблеми для банків і зробило їх чутливими до видачі нових кредитів. Крім того, через велику кількість простроченої заборгованості якість кредитів знизилася, а кредитний ризик банків зріс.

По-четверте, потреба у фінансуванні для реконструкції та відновлення економіки в постраждалих районах постійно зростає, тому ліквідність банків знижується. Банки стали залежними від залучення додаткових ресурсів, особливо через привабливість зовнішніх джерел фінансування з боку Національного банку.

Саме НБУ зосередив свою діяльність на забезпеченні фінансової стабільності, зниженні ризиків та підтримці банківської системи. Одним з його основних методів було збільшення обсягів банківського рефінансування. Банки отримали можливість залучати необхідні фінансові ресурси на більш вигідних умовах, тим самим підтримуючи ліквідність. Збільшення обсягів рефінансування, в свою чергу, допомогло банкам задовольнити потреби клієнтів в кредитних ресурсах і знизити ймовірність банкрутства.

Крім того, НБУ прагнув посилити нагляд і регулювання діяльності банків. Була проведена перевірка фінансового становища банку, яка забезпечила дотримання нормативних вимог до капіталізації та ліквідності. Це дозволило скоротити ймовірність банкрутства банку і зберегти стабільність системи.

Під впливом агресії рф в Україні відбулися значні зміни в правовому регулюванні кредитного ринку. Вони були спрямовані на забезпечення стабільності та ефективності кредитної системи, зниження ризиків та

підвищення довіри до сектору та банківської системи в цілому. Одним з найбільш важливих є вдосконалення нормативно-правової бази - регулятора кредитної діяльності.

Для більш ефективного управління та регулювання кредитних відносин були прийняті нові закони та змінені існуючі правила. Зокрема, Закон Про банки, кредитні організації та заставне забезпечення

Змінилися права та інші важливі елементи кредитної діяльності. Також активно впроваджувалися нові механізми та інструменти для підвищення прозорості та відкритості кредитних ринків. Наприклад, була впроваджена центральна база даних кредитних історій, яка забезпечила широкий доступ до інформації про кредитний статус позичальників, знизивши кількість ризиків банкрутства. Станом на серпень 2023 року в Україні діють 65 банків, структура яких зазнала змін протягом 2022-2023 рр. внаслідок ескалації військових дій рф на території України відповідно до законодавства про санкції, а також процедури ліквідації банків у зв'язку з їхньою неплатоспроможністю, зокрема АТ "Мегабанк" (ліквідація у II кварталі 2022 р.) [31]; АТ "БАНК СІЧ" (ліквідація у 3 кварталі 2022 р.) [32]; банк "Форвард" та "Айбокс банк" (ліквідація у I кварталі 2023 р.) [34]; Сенс Банк (законодавство про санкції у II кварталі 2023 р.) та банк "Конкорд" (ліквідація у II кварталі 2023 р.) [34].

Кредитна активність відіграє важливу роль у підтримці фінансової стабільності банківської системи та економіки країни в цілому.Зокрема, це не тільки забезпечує ліквідність і розвиток реального сектора економіки шляхом фінансування різних проектів і компаній, але і підтримує стабільність банківської системи (управління кредитними ризиками і диверсифікація кредитних портфелів допомагають уникнути проблемних ситуацій і забезпечують стабільність всієї системи), покращує доступ до для фінансування. На рис. 2.1 наведено динаміку наданих кредитів за секторами економіки за період 2018-2022 рр.

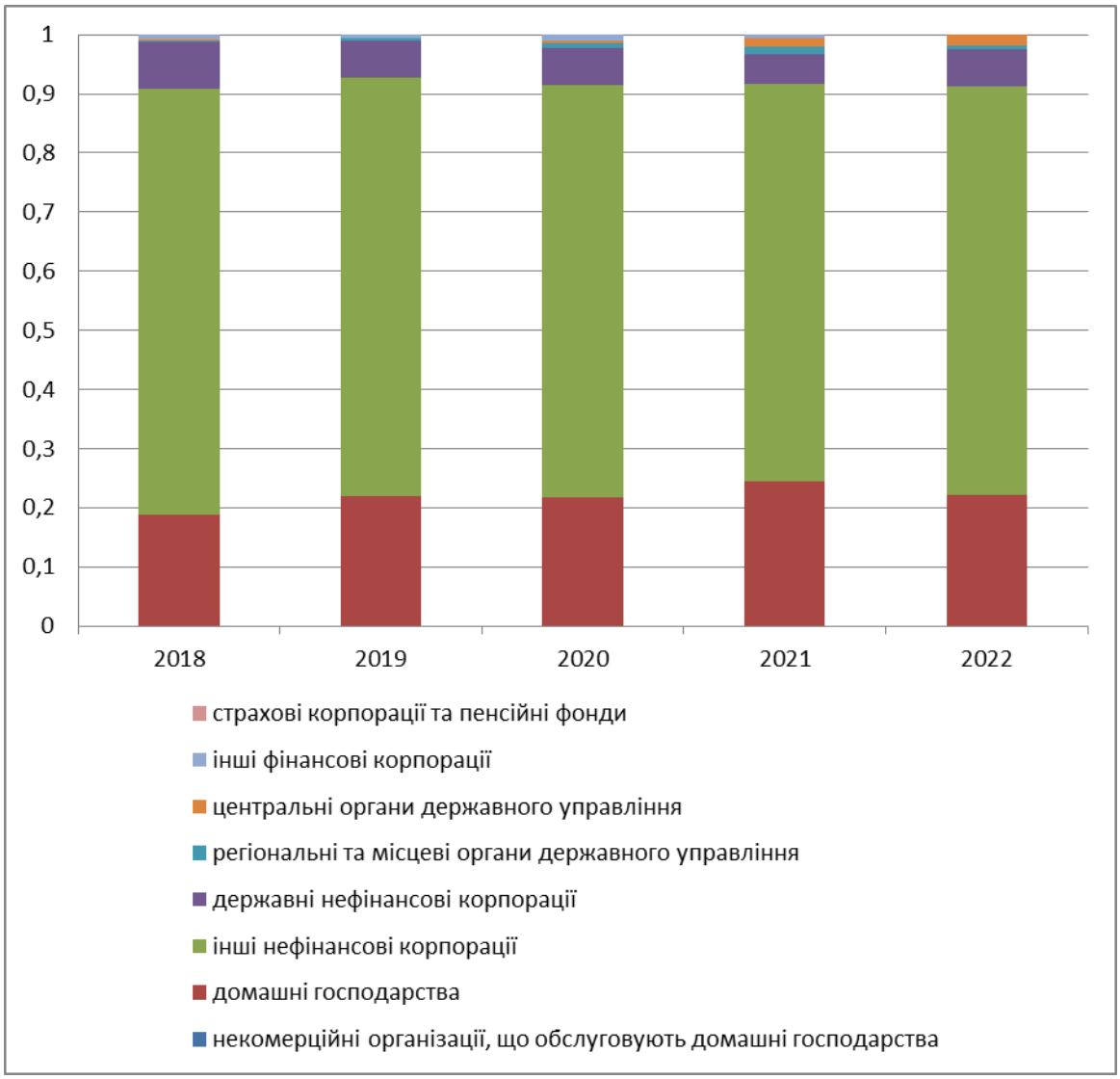

Рис. 2.1. Кредити, надані резидентам у розрізі секторів економіки, млн грн (залишки коштів на кінець періоду)

Джерело: сформовано автором за даними джерел [33].

Питома вага наданих кредитів центральним органам державного управління та регіональним чи місцевим органам державного управління, а також державним нефінансовим корпораціям є незначною та в середньому за аналізований період часу становила близько 0,55 % та динаміки зміни обсягів є також незначною за означений період часу. Інші нефінансові корпорації показують збільшення обсягів кредитування за даний період. Домашні господарства мають певний зріст у наданні кредитів з 2019 року. Некомерційні організації, що обслуговують домашні господарства коливаються, але загалом

показують тенденцію до зростання з 2018 року. Динаміка структури кредитів, що надані у розрізі строків погашення розглянута на рис. 2.2

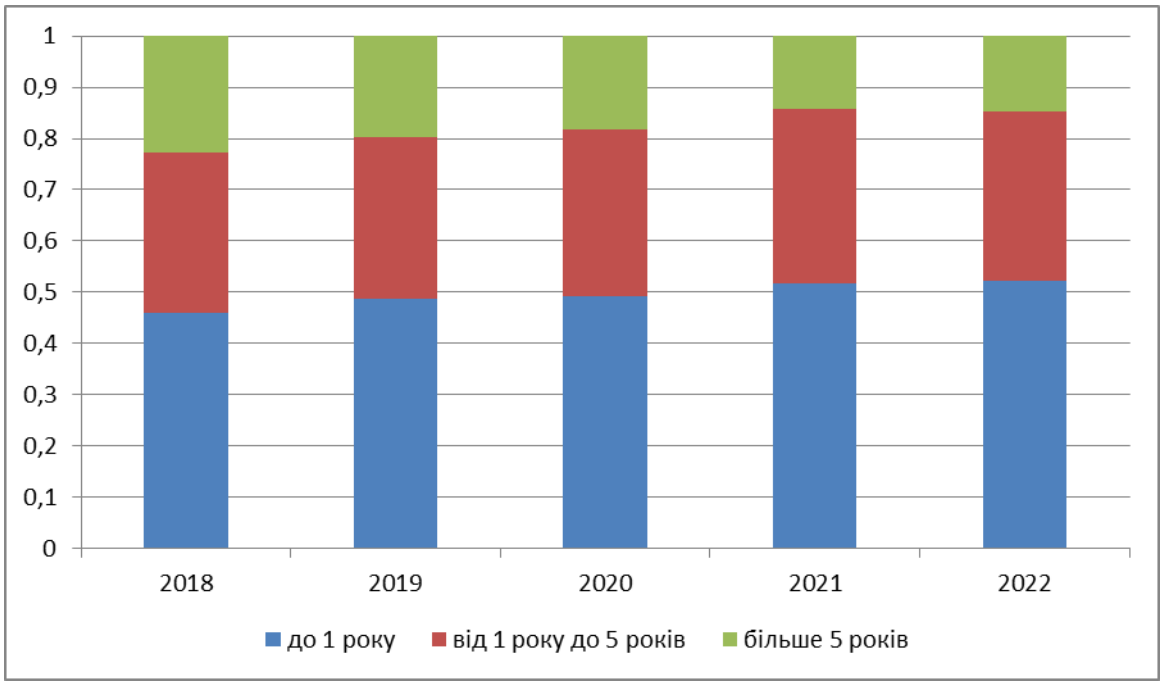

Рис. 2.2. Кредити, надані резидентам у розрізі строків погашення, млн грн (залишки коштів на кінець періоду)

Джерело: сформовано автором на основі джерел [33]

Динаміка короткострокових кредитів (до 1 року) характеризується коливанням темпів росту. У 2018- 2020 роках спостерігається скорочення показників. Протягом 2020-2022 років відбувається певне зростання (в середньому 6-7 %). Щодо середньострокових кредитів (від 1 року до 5 років), то цей тип кредитування також показує нестабільність. Загалом темп росту позначає періоди зростання та зниження, але в період 2019-2021 рр. спостерігається певний стабільний зріст в середньому 8 %, проте на кінець 2022 року є характерним зменшення на 8 %. Довгострокові кредити (понад 5 років) характеризуються невеликим рівнем зростання у 2022 році на 0,2 %, що є не властивим для коротко- та середньострокових типів кредитування.

На наступному рис. 2.3 зображені кредити, надані резидентам у розрізі видів валют.

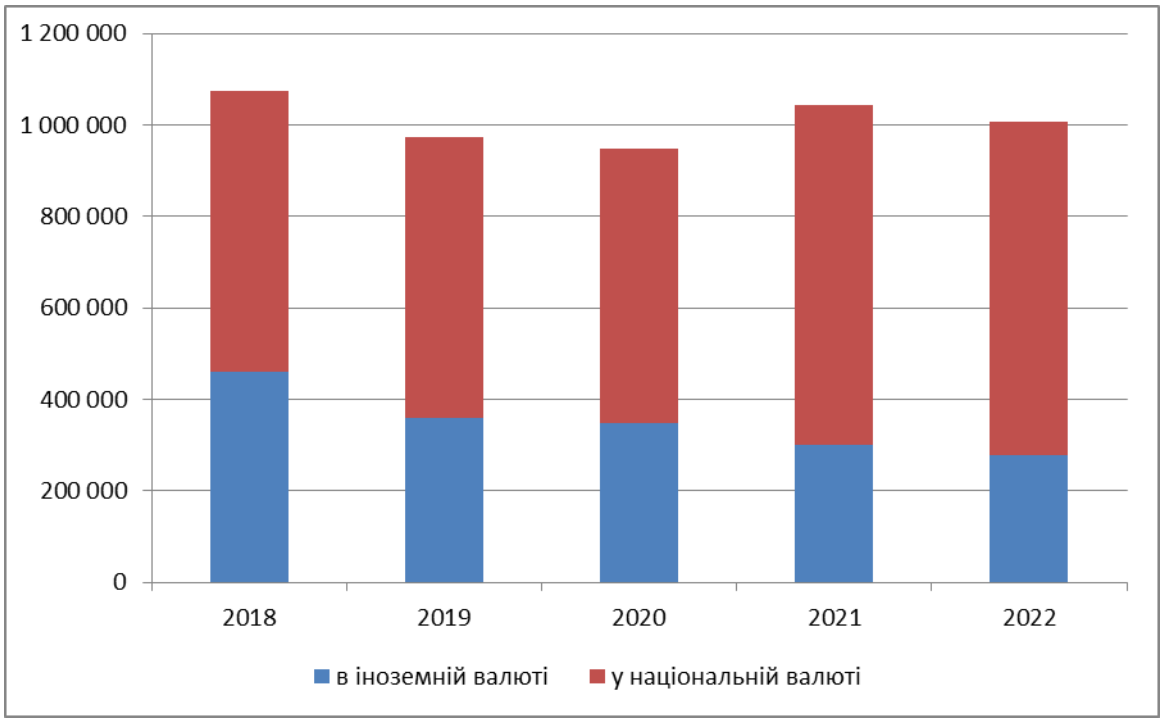

Рис. 2.3. Кредити, надані резидентам у розрізі видів валют, млн грн (залишки коштів на кінець періоду)

Джерело: сформовано автором на основі статистичної інформації НБУ [33].

Що стосується кредитування у розрізі видів валют, то питома вага кредитування у національній валюті за період 2018-2022 рр. в середньому становить 60 % та протягом 2021-2022 рр. значно зросла до 70 %. Також присутня певна стабільність щодо кредитів у національній валюті, з відносно невеликими змінами в рівнях надання кредитів. Однак їх обсяг рік до року зростав, наприклад у 2021 році – на 23 %, проте у 2022 році відбулось зменшення на 3 %. Для кредитів в іноземній валюті спостерігається менша стабільність та зменшення загального обсягу кредитів у цій валюті протягом років. Спостерігається поступове збільшення, але залишається нижчим у порівнянні з кредитами в національній валюті. Також потрібно враховувати, що кредити в іноземній валюті можуть відчувати більший вплив від змін валютного курсу та економічних факторів.

Станом на 01.12.2022 р. банками було надано кредитів на 1075 млрд грн, що на 7,2 млрд грн більше, ніж станом на 01.12.2021 р., та на 94,5 млрд грн менше, ніж станом на 01.12.2020 року (рис. 2.4). Левову частку серед обсягів

кредитування займають кредити суб’єктам господарювання.

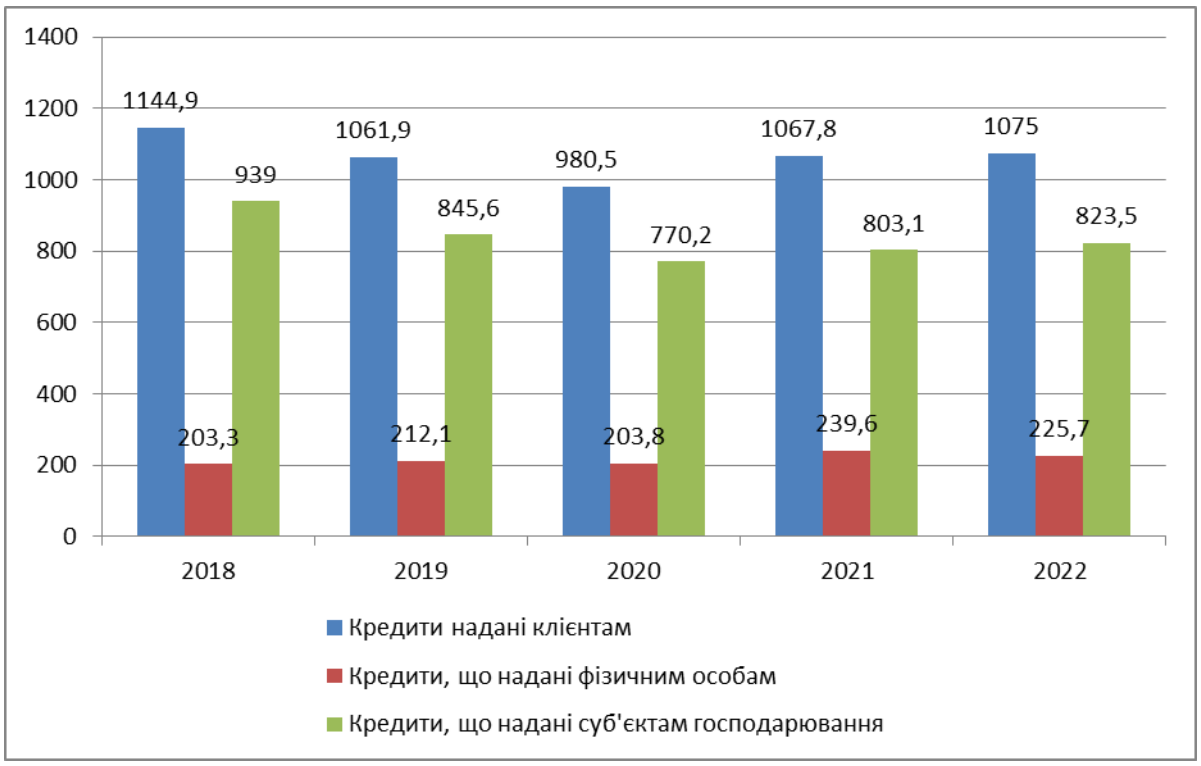

Рис. 2.4. Динаміка обсягів банківського кредитування у 2018-2022 рр., млрд грн.

Джерело: складено автором на основі джерел [34]

Обсяг кредитів, виданих фізичним особам у 2022 році, зменшився на 13,9 млрд грн порівняно з 2021 роком, але у 2021 році цей показник збільшився на 35,8 млрд грн, а кредити компаніям у 2022 році зменшилися на 11,55 млрд грн порівняно з 2018 роком, але збільшилися на 53,3 млрд грн порівняно з 2020 роком. Це сталося в період пом'якшення грошово-кредитної політики НБУ. У першій половині 2020 року НБУ знизив облікову ставку 4 рази до історично низького рівня в 6% річних. Таке рішення, незважаючи на кризу, сприяло зниженню вартості кредитних ресурсів. Знизивши процентні ставки навесні на два місяці, банк призупинив зниження ставок і зробив наступні пролонгації в травні 2020 року.

Аналізуючи структуру кредитів, що надані фізичним особам станом станом на 01.12.2022 р. (рис. 2.5), варто відмітити, що вагому частину займають

короткострокові кредити до 1 року на побутові потреби (56,9%), кредити від 2 до 5 років – 13,9%, кредити на придбання, будівництво та реконструкцію нерухомості – 9,3%. Найменшу частину складають кредити на побутову техніку – 1,9 відсотка.

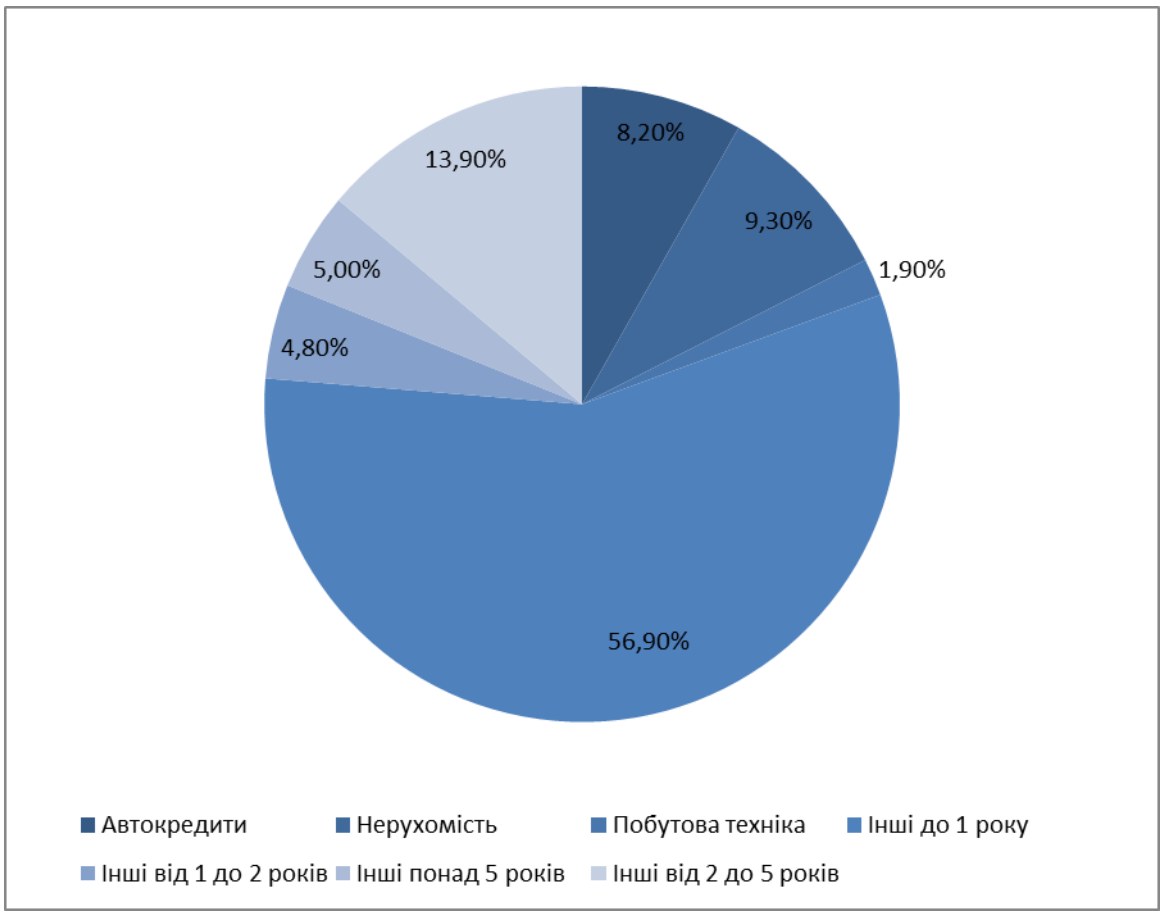

Рис. 2.5. Структура кредитів фізичним особам за цільовим призначенням у 2022 році, %

Джерело: складено автором на основі джерел [34]

Також, не зважаючи на підвищення обсягів кредитування, зросла частка проблемної заборгованості. За даними Національного Банку України, за 2022 р. частка кредитів, які не працюють, підвищилась до 36,75%, у тому числі частка кредитів корпоративному сектору, що не працюють, станом на 01.12.2022 р. займала 40,51 відсотка. Це можна пояснити тим, що корпоративний сектор отримав більше кредитів, аніж населенню. Бізнес в Україні має серйозні проблеми, у зв'язку із поверненням боргів через дефіцит електроенергії, знищення застав, ліквідацію своєї діяльності, втрату працівників та ін.

Перше місце серед банків з найбільшою кількістю проблемних кредитів займає АТ КБ «Приватбанк», проблема токсичної заборгованості якого становить близько 44 млрд грн, що становить 188 млрд грн., і складає 44% від загальної частки заборгованості. До речі, більша частина цієї суми була залишена в банку ще до того, як він був націоналізований. У 2022 році (починаючи з 24.02.2014) фактичний приріст портфеля проблемних боргів АТ КБ «Приватбанк» (рівень непрацюючих кредитів) досяг 130 млрд грн. У топ-5 власників проблемної заборгованості також входять АТ «Ощадбанк», АТ «Укрексімбанк», АТ «Сенс Банк» і АБ «Укргазбанк». В цілому, на державні банки-кредитори припадає 75,4% від загальної частки проблемної заборгованості. Але, незважаючи на негативні зовнішні і внутрішні фактори, банкам вдалося стабілізувати свою діяльність.

Конкуренція між банками та небанківськими фінансово-кредитними установами посилюється. Небанківські фінансові установи спеціалізуються на окремих фінансових послугах, таких як страхування, кредитування та управління активами. Вони відрізняються від банків своєю спеціалізацією, відсутністю впливу на формування грошової маси на ринку і високим рівнем ризику. Причиною появи небанківських фінансово-кредитних організацій є погіршення життя населення і потреба у фінансових послугах. Кількість таких установ постійно зростає, і переважає число комерційних банків [35].

Небанківський фінансовий сектор України включає страхові компанії, кредитні спілки, недержавні пенсійні фонди, ломбарди та інші небанківські кредитні установи. Таким чином, на сьогоднішній день існує широкий вибір установ для отримання позичкового капіталу на споживчі потреби.

Національний банк України здійснює нагляд за небанківським фінансовим сектором України. Цей сектор включає страхові компанії, кредитні спілки та інші небанківські кредитні установи, юридичні особи публічного права, що надають фінансові послуги, недержавні пенсійні фонди та їх керуючих, ломбарди, фінансові компанії (що надають такі послуги, як фінансовий лізинг, факторинг, поруки та гарантійні зобов'язання), а також

юридичні особи, які не є фінансовими установами, але мають право надавати певні види фінансових послуг (фінансова оренда). Тому у кредиторів зараз є безліч варіантів отримання позикового капіталу для особистих потреб.

Таблиця 2.1

Активи небанківських фінансово-кредитних установ за 2018-2022 рр.

Інститути/ роки	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
Кредитні спілки	755	659	332	278	162
Фінансові компанії	208	986	960	992	760
Ломбарди	373	324	302	261	183

Джерело: сформовано автором на основі [11,12]

Згідно з таблицею 2.1, Кількість учасників ринку кредитних спілок з 2018 по 2019 рік знизилась. Кредитні спілки є основними конкурентами банків на ринку. Однак кількість небанківських фінансово-кредитних установ перевищує кількість банків, проте активи цих установ значно нижчі, ніж у комерційних банків. Активи комерційних банків переважають в структурі активів кредитних організацій і демонструють стабільне становище на ринку.

Протягом останніх років на українському ринку кредитних спілок спостерігався стан стагнації: кількість кредитних спілок та їхніх учасників, і розміри їхніх активів зменшувалися. В загальному, станом на кінець 2022 року чисельність кредитних спілок в Україні займала всього 18% від пікового показника 2008 року, їхні активи складали трішки менше за 1,4 млрд грн, в порівнянні з більш ніж 6 млрд грн у 2008 році. Таке різке зниження рівня платоспроможності позичальників привело за собою масові несплати за кредитами та погіршення якості кредитних портфелів. Це ускладнило роботу кредитних спілок. В зв’язку з цим доцільно вважати, що роль кредитних спілок на кредитному ринку України з часом ще більше зменшиться.

Головна мета здійснення кредитної діяльності у ломбардах та фінансових

крмпаніях, на відміну від кредитних спілок - отримання прибутку. За допомогою встановленим високим процентам, дані фінансові установи покривають свої витрати та гарантують високу рентабельність свого бізнесу, для прикладу, середні відсоткові ставки на ломбардні кредити та позики можуть досягати 1–2% на день. Саме ломбарди займають окремий сектор ринку кредитних послуг, який надає короткострокові готівкові кредити, що запропоновані населенню під заставу різних цінностей (вироби з дорогоцінних металів, побутова техніка, автомобілі та цінні папери). Ломбардні кредити є особливо привабливими для громадян, які мають низький рівень доходів або які потребують негайних коштів для покриття споживчих витрат.

За 2021 рік діяльність ломбардів майже не розвивалася, відповідно обсяг виданих кредитів зменшився на 36%. Протягом 2022 року у ломбардах фіксувалися втрати. 2021 рік показав інтенсивну реструктуризацію та удосконалив сферу небанківських фінансових послуг. Ринок залишили установи, що не мали активної діяльності та відмовлялися від ліцензій за власним бажанням. Велика кількість компаній була видалена з ринку регулятором через порушення законодавчих вимог.

За результатами аналізу стану небанківських установ України в умовах воєнного стану можна побудувати матрицю стратегічних переваг та недоліків їх діяльності з обґрунтуванням шляхів подолання існуючих проблем та перспективних напрямів розвитку (табл. 2.2)

Взагалі, саме розвиток кредитної діяльності в небанківському секторі є ключовим для економіки країни, адже він є свідком прогресу у спеціалізації фінансових інститутів та збільшенні конкуренції у фінансовій сфері. Проте одночасно, розвиток небанківських кредитних установ наполягає на вдосконаленні процесів надання кредитних послуг банкам, підвищенні їх гнучкості, якості та орієнтованості на повне задоволення потреб різних

Таблиця 2.2

SWOT-аналіз діяльності небанківських фінансових установ в Україні в умовах воєнного стану

Сильні сторони	**Можливості**
- доступні умови кредитування домогосподарств; - джерело фінансування малого та середнього бізнесу; - інвестування в інноваційні проєкти суб'єктів господарювання; - формування активів інститутів спільного інвестування; - зростання страхових резервів на ринку страхових послуг; - забезпечення умов для конкуренції з банківськими установами.	- розвиток маркетингової стратегії просування небанківських фінансових продуктів; - розвиток фінансових технологій; - розширення клієнтської бази на основі підвищення якості надання фінансових послуг; - стимулювання подальшого розвитку мікрофінансових та інших установ.
Слабкі сторони	**Загрози**
- обмежений асортимент фінансових інструментів для інвестування та диверсифікації фінансових ризиків; - обмеженість джерел формування ресурсної бази небанківськими фінансовими інститутами; - непоодинокі випадки побудови шахрайських схем окремими небанківськими фінансовими інститутами; - недосконаліть діючої нормативно-правової бази, що регламентує діяльність небанківських фінансових установ.	- макроекономічна нестабільність в умовах воєнного стану; - зниження платоспроможного попиту підприємств та домогосподарств на фінансові послуги; - скорочення кількості небанківських фінансових інститутів в умовах війни та часткової окупації окремих територій України.

Джерело: створено автором на основі джерел

Метод нагляду за дотриманням норм кредитними установами та їх функціонуванням у конкурентному середовищі також важливий для аналізу діяльності кредитних установ на українському кредитному ринку. Національний банк України здійснює нагляд за діяльністю українських банків, та деяких небанківських кредитних установ, а Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку - за діяльністю небанківських фінансово-кредитних

установ, які в своїй діяльності мають справу з цінними паперами.

Основною метою регулювання та нагляду за діяльністю банків є забезпечення фінансової стабільності та безпеки банківської системи, що здійснюється Національним банком України, а також захист інтересів вкладників і кредиторів. Національний банк виконує свої функції відповідно до законодавства України та встановлених стандартів і правил. Він постійно здійснює нагляд за діяльністю банків, їх підрозділів, представництв і філій за кордоном, а також інших юридичних і фізичних осіб, на яких поширюється дія банківського законодавства.

Однак Національний банк раніше не проводив перевірок фінансово-господарської діяльності фізичних осіб. З 2020 року Національний банк стежить за дотриманням банками економічних нормативів, покращує якість кредитних портфелів, збільшуває капітал для покриття збитків і зниження ризиків [17].

2.2. Оцінка ринку іпотечного кредитування в Україні

Зараз проблема забезпечення населення власним житлом стоїть досить гостро. Згідно зі статистикою, станом на початок 2021 року з 6 мільйонів українців 41,59% мали статус соціально незахищених. В даний час мільйон людей живуть у перенаселених квартирах та будинках, а 70% раніше побудованих житлових приміщень, як правило, застаріли.

Наслідки дворічної війни вразили всі сфери економіки, в тому числі суттєвих втрат зазнав і ринок іпотечного кредитування. Ознаками цього стало різке зниження попиту на нерухомість і зупинка більшості державних програм підтримки іпотеки.

Кредитні канікули на початку війни, зниження облікової ставки НБУ та активізація програм державної підтримки – дали поштовх до відновлення і пожвавлення ринку іпотечного кредитування. Як наслідок, попит на ринку нерухомості зростає, але кількість угод значно менше, ніж до

повномасштабного вторгнення. Кількість будинків, що продаються, трохи зросла через завершення довоєнних проектів. Але через повільне введення в експлуатацію нових об'єктів в довгостроковій перспективі обмежить пропозицію. Зростання цін на житло на первинному ринку припинилося, а на вторинному сповільнилось. Водночас вартість оренди зростає. Отже, вперше за півтора року ринок оренди житла наближається до середнього довгострокового показника. Іпотечні кредити від програми «єОселя» відіграють все більш важливу роль на ринку, але в даний час немає іпотечних кредитів без субсидій.

Протягом 2023 року кількість угод купівлі-продажу житла збільшилася. Середня кількість контрактів, укладених у II-III кварталі 2023 року була майже вдвічі вищою, ніж у першому кварталі 2023 року. Проте споживча активність залишається майже вдвічі нижчою за показники в середньому на 2019-2021 роки. В основному такий попит зосереджено на вторинному ринку, адже населення охочіше купує готове житло в більш безпечних для проживання регіонах. Інвестиції в нові будівлі стримувалися двома вагомими факторами, такими як: довгострокове будівництво житла та подібні ризики незавершеного будівництва, яке посилюється важким галузевим становищем.

Суттєво збільшилась частка в угодах з придбання житла (рис. 2.1). Вона фінансується за рахунок іпотечних кредитів. Тобто, мова йде про практично лише субсидовані кредити за програмою «єОселя». У 2023 році, жовтні-листопаді, частка орендованого житла досягли максимуму за багато років, і становила 5,8%. Більшість кредитів пропонується на покупку житла на вторинному ринку. Слід враховувати обмеження за діапазоном попиту на придбання об'єктів, які передбачені умовами програми. Згідно з якою, попит не орієнтований на старі готові будівлі терміном від трьох років. Звідси і роль іпотечного кредитування має дуже велике значення в цьому вузькому сегменті.

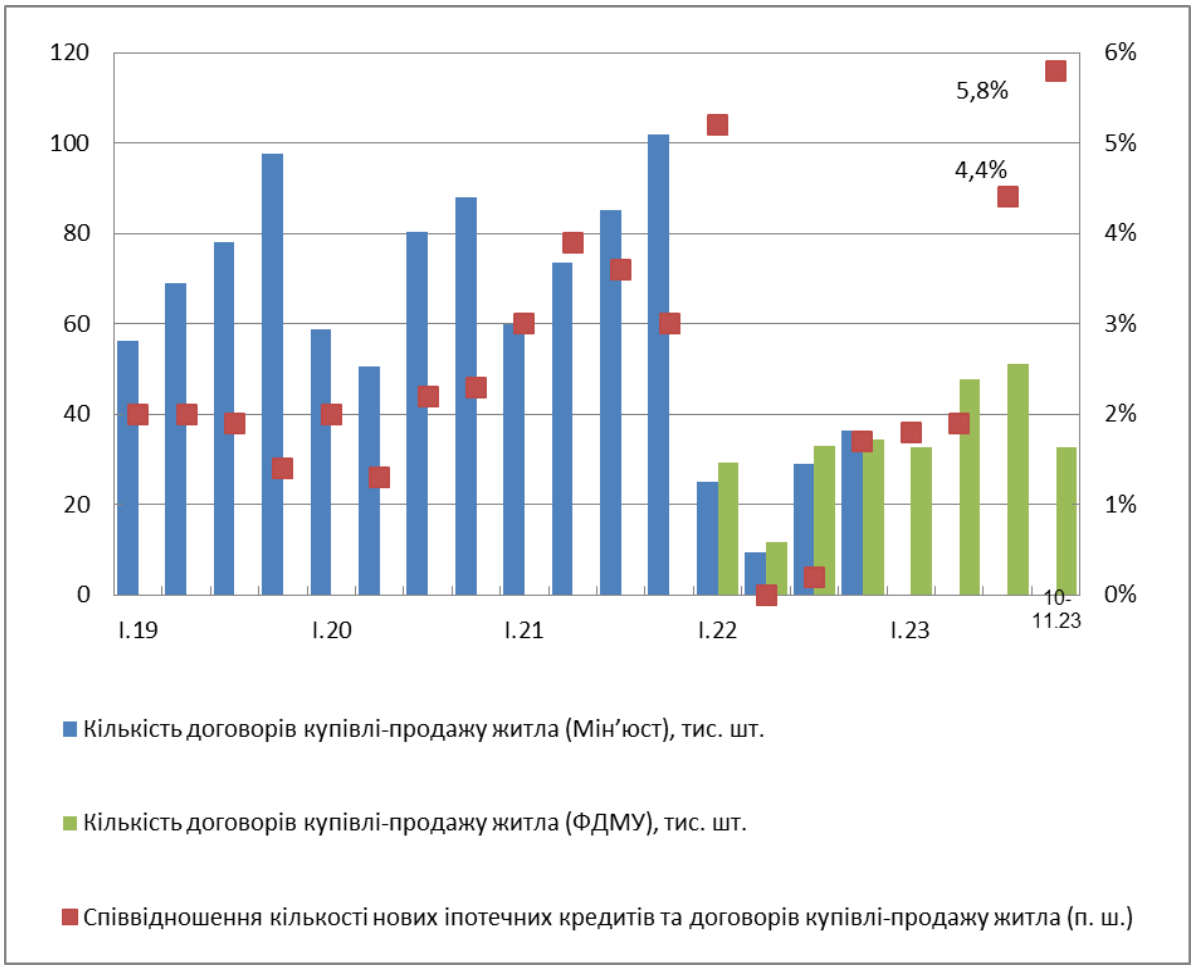

Рис. 2.1. Кількість нових іпотечних кредитів за результатами опитування банків, що мають 95% валового іпотечного портфеля сектору на кінець 2023 року

Джерело: сформовано автором на основі джерел[29]

Відновлення попиту на житло продовжиться, чому сприяє зростання доходів домогосподарств. У той же час, воно як і раніше стримується високим рівнем безпеки, ризиками і повільним поверненням вимушених мігрантів. Поки ринок нерухомості залишається незбалансованим, попит тільки відновлюється, інвестиції в нерухомість залишаються непривабливими.

Будівництво будинків триває досить нерівномірно. Роботи офіційно відновлені на значній частині об'єктів, але в деяких місцях вони знаходяться в неактивному стані. Розробка нових проектів за останні півтора року практично не починалась, за винятком рідкісних випадків у західних регіонах. В основному завершуються роботи, які почалися ще до того, як розпочалась

повномасштабна війна, і завершуються нові об'єкти в існуючих житлових комплексах. Ринок продовжує поповнюватись в залежності від стану, в якому знаходиться житло в експлуатації. Хоча продажі часто завершуються перед тим, коли цей процес формалізується. Введення житла в експлуатацію проводиться набагато повільніше, ніж до початку війни (рис. 2.2). В цілому обсяг житла для продажів на первинних ринках приблизно на 15% нижчий, за показники, які були до початку повно масштабного вторгнення.

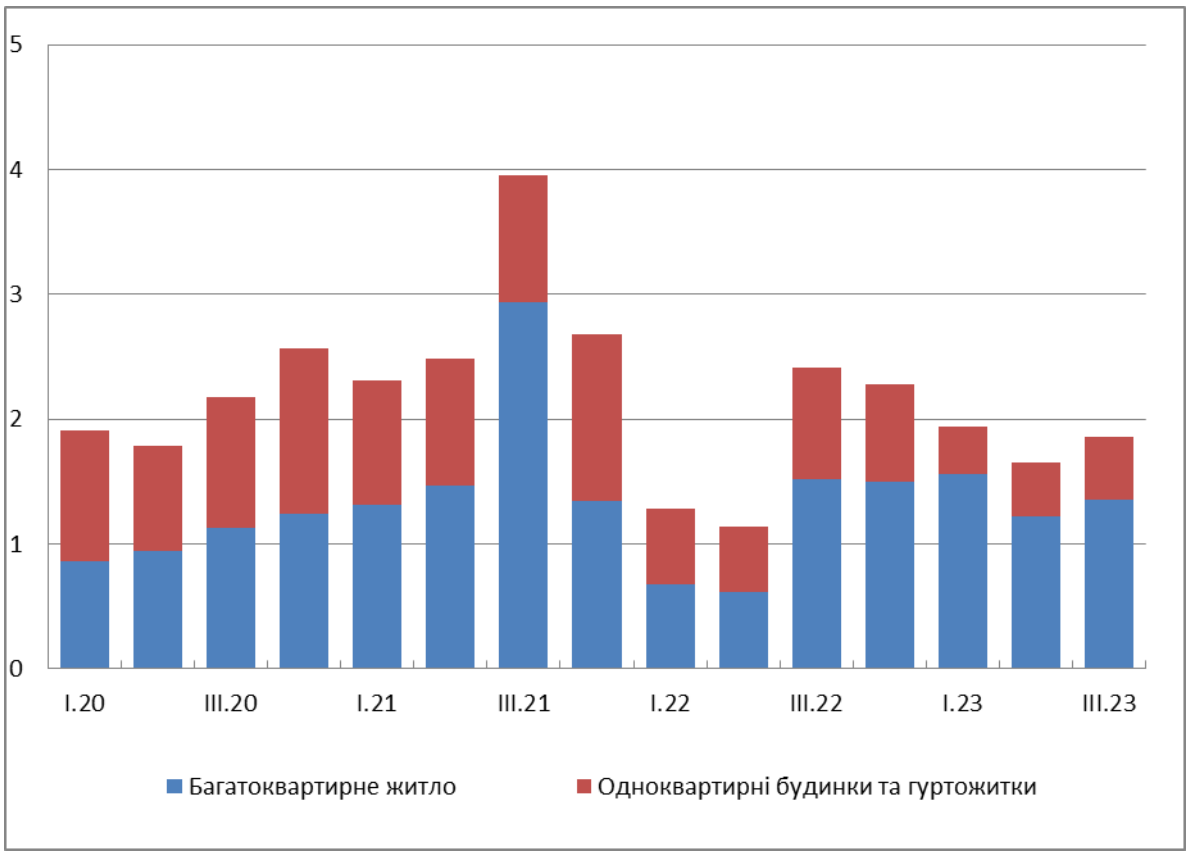

Рис .2.2. Введення в експлуатацію житла в Україні, млн кв. м

Джерело: сформовано автором на основі джерел[29]

У майбутній перспективі пропозиція нового житла залишається під загрозою. Низький попит і високі витрати на будівництво через зростання цін на будівельні матеріали та нестачу кваліфікованих робітників погіршують фінансове становище забудовників. Через небажання забудовників починати нові будівельні проекти і складну ситуацію в галузі, також поповнення житлового фонду буде в менших темпах.

Розвиток ринку житлової нерухомості перебуває в залежності від його

прозорості та потрібного забезпечення інвесторських прав. Встановити нові правила роботи, спрямовані на те, щоб забезпечити дотримання цих принципів допомагає закон про гарантії прав власності на нерухомість в майбутньому, який вступив в силу в 2022 році. Перш за все, це створює механізм для мінімізації ризиків в будівництві, а отже повинен збільшитись рівень привабливості первинного ринку. Ефективність цього механізму ще не доведена на практиці. Але Меморандум із МВФ передбачає наступну роботу: покращення інфраструктури іпотечного ринку; впровадження методу оцінки нерухомості за допомогою європейських стандартів; загальнодоступну базу даних про ціни операцій з нерухомістю, індекси цін на житлову та комерційну нерухомість (рис. 2.3).

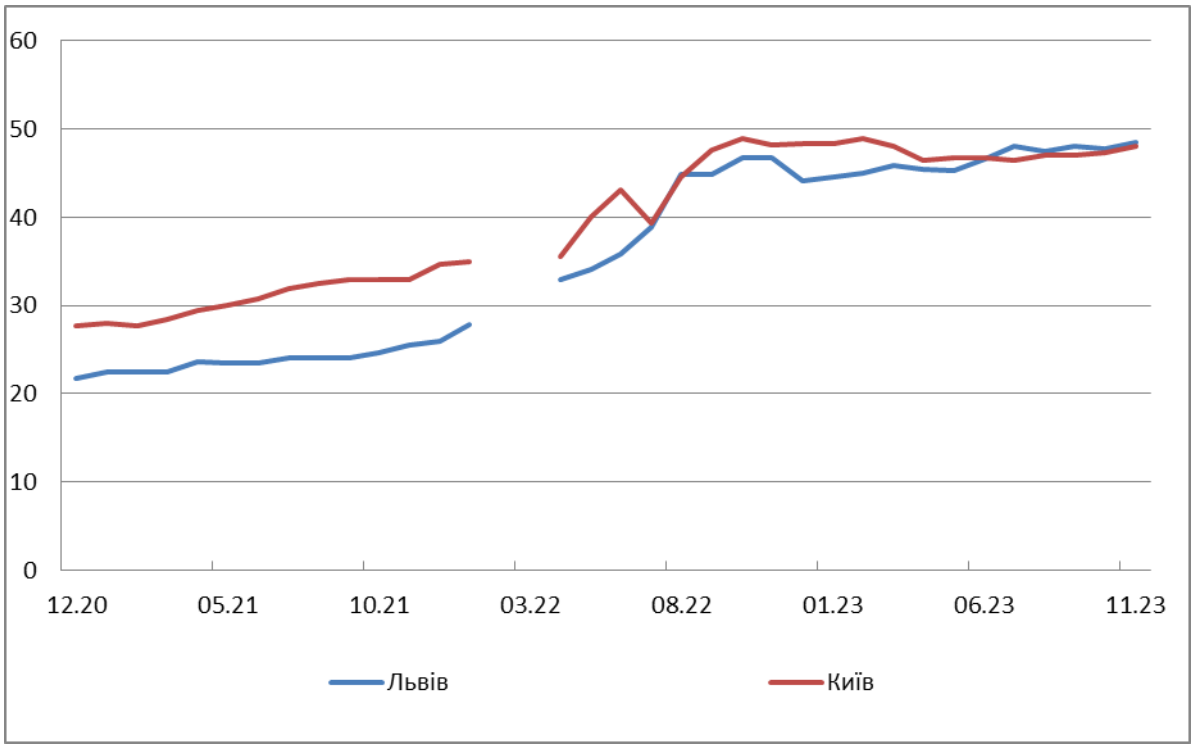

Рис .2.3. Заявлені ціни на новобудови, тис. грн/кв. м

Джерело: сформовано автором на основі джерел[29]

Зростання цін на житло з початку 2023 року на основному ринку сповільнився, і в другій половині практично не змінилася. Слабкий рівень зростання цін триває тільки в західних регіонах. Ринок вніс певні корективи в очікування продавців.

Але ціни на вторинному ринку мінливі, і у порівнянні з показниками червня за 2023 рік вони зросли у переважній кількості районів, особливо в регіонах, які далеко від зони бойових дій. Паралельно угоди продовжували укладатися, в основному за квартири, ціни яких нижчі за середні. За даними сайту Rieltor середня ціна в рекламах квартир, які були продані на 40% нижча від інших оголошень про нерухомість. Взагалі, потенційні покупці обирають житло поза межами великих міст, адже там дешевше (рис. 2.4).

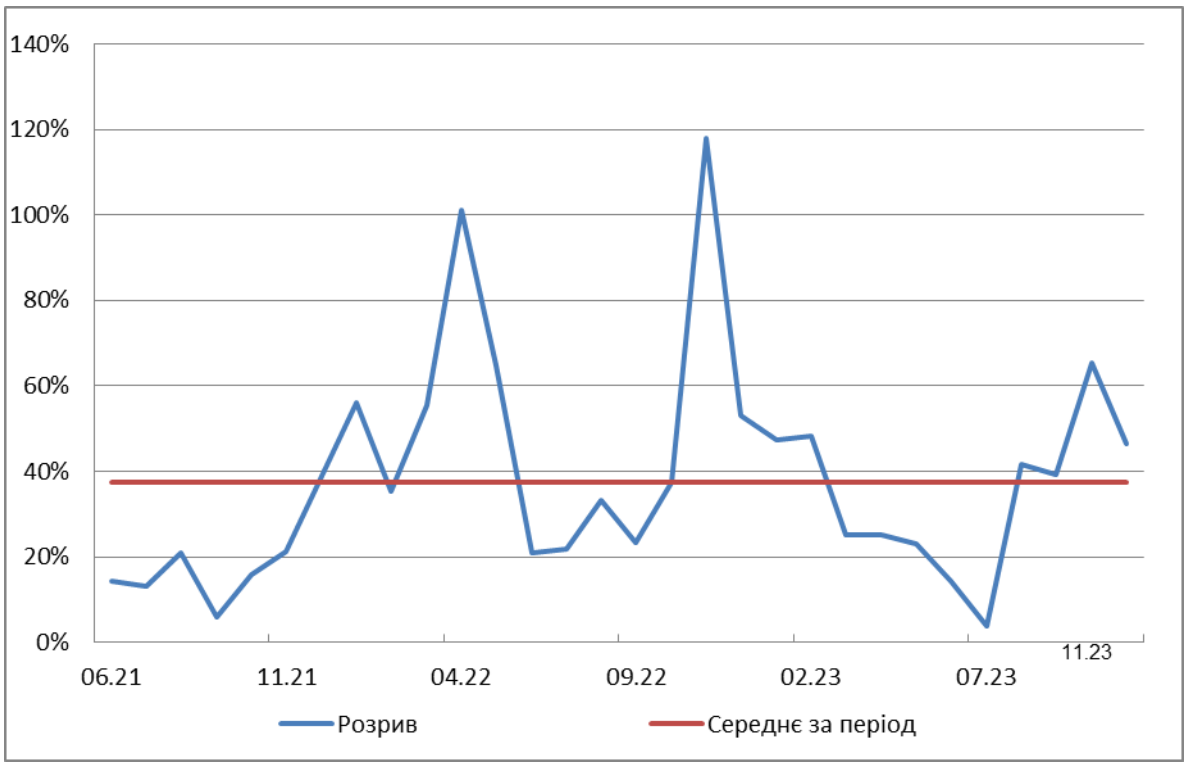

Рис. 2.4. Відсотковий розрив між середніми заявленими цінами усіх оголошень та оголошень проданих квартир, двокімнатні квартири в місті Києві

Джерело: сформовано автором на основі джерел[29]

У другій половині 2023 року вартість оренди зросла. Бізнес-діяльність почала відновлюватись, і працівники повертатися до міст. Оскільки це великі міста, то попит на оренду житла зростає. Співвідношення ціни та орендної плати вперше з середини 2022 року наблизилось до середнього довгострокового рівня (рис. 2.5.). Це пов'язано з різким зростанням цін на оренду, у порівнянні з ціною покупки будинку. Ціни на купівлю та оренду

житла досить мінливі, тому ще поки занадто рано говорити про стабілізацію ринку, але коригування цін говорить про те, що ця рівновага знаходиться в активному пошуку.

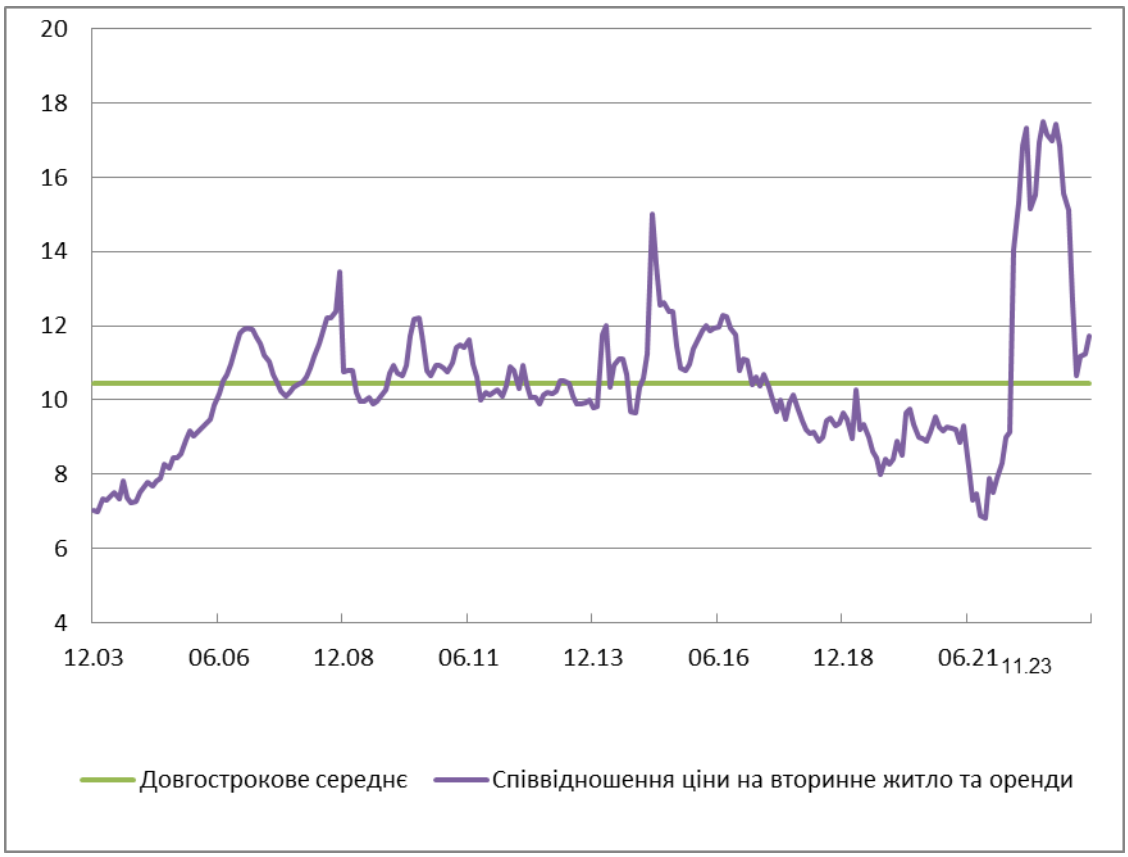

Рис. 2.5. Відношення "ціна до оренди"

Джерело: сформовано автором на основі джерел [29]

Що стосується несубсидійованих іпотек, то їх практично немає. Купівля житла передбачена тільки в рамках програми «єОселя». Отримання кредиту в банку здійснюється компанією Укрфінжитлом, яка у другій половині 2023року розширено почала застосовувати кредитування. Укрфінжитло надає банку пільгові кошти, які, в свою чергу, направляють їх на іпотеки. Сума кредитів, виданих в рамках програми за листопад 2023 року майже подвоїлася від всіх іпотечних кредитів за весь 2021 рік. В цілому портфель «єОселі» включає в себе приблизно 5.5 тисяч кредитів на суму понад 8 млрд грн. До речі, це вже більше половини всього іпотечного портфеля банків (рис. 2.6).

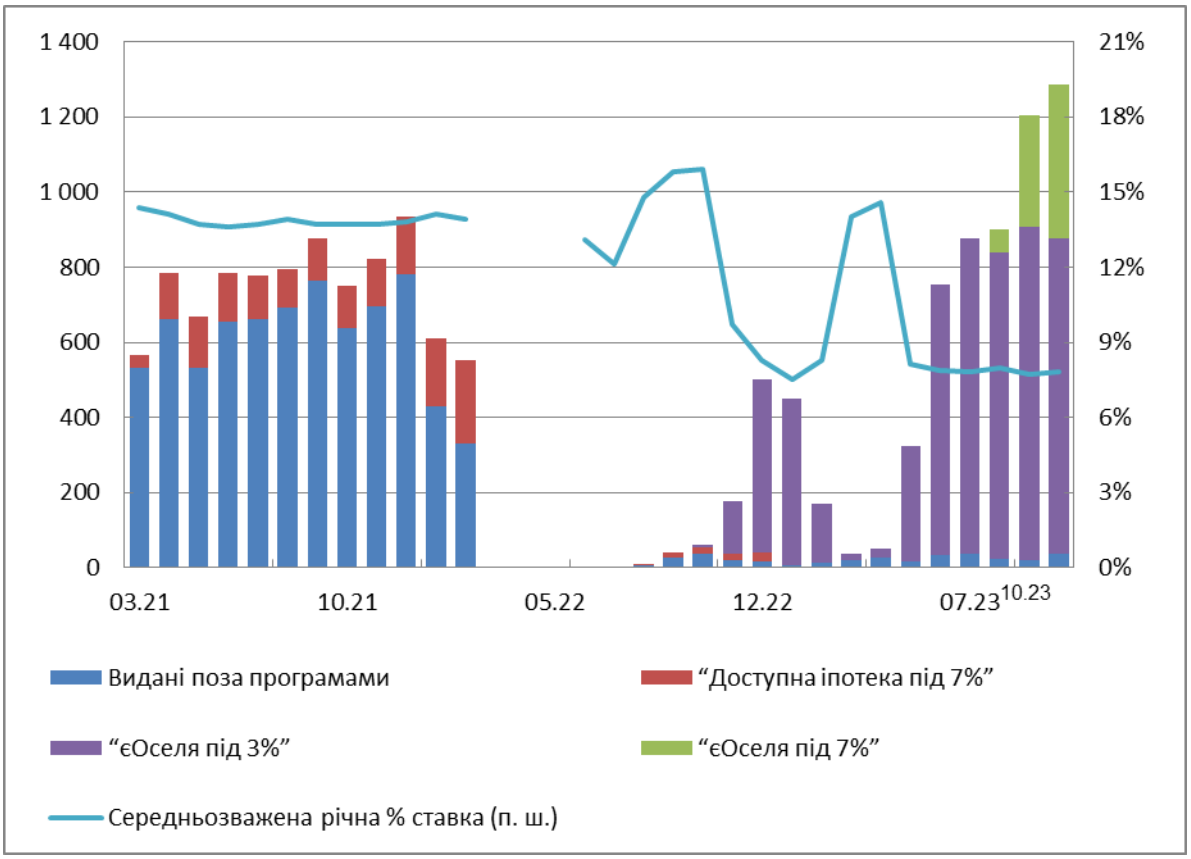

Рис. 2.6. Нове іпотечне кредитування, млн грн.

Джерело: сформовано автором на основі джерел [29]

Майже всі кредити пропонуються на покупку готового житла, лише дві третини на житло на вторинному ринку, та одна третина на готове житло, яке придбане у забудовника. Кредити на недобудоване житло можна отримати лише у сертифікованому житловому комплексі, відповідно з дотриманням усіх вимог законодавства. Кількість таких комплексів знаходиться на стадії збільшення, станом на початок грудня 2023 року їх було вже 21. Але іпотека на житло, що на стадії будівництва складає менше 1 відсотка від тих, що були видані «єОселею». Несубсидовані іпотеки наразі відновлюватися не планують, адже низький попит, високі процентні ставки та вартість житла унеможливлюють їх розвиток.

Після Другої світової війни іпотечні кредити стали ключовим інструментом для відродження Європи. Їх використовували не лише для надання житла мільйонам людей, які втратили домівки, але й для стимуляції економічного зростання. Завдяки доступним кредитам люди могли купувати

будинки, що стимулювало будівельну індустрію та створювало робочі місця. Банки також отримали вигоду, адже іпотека давала їм стабільне джерело доходу.

Україна, яка нині переживає власний період відновлення після руйнівної війни, може багато чого навчитися з цього досвіду. Іпотечне кредитування може стати потужним інструментом для стимуляції економічного зростання та покращення добробуту громадян.

РОЗДІЛ 3. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КРЕДИТНОГО РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Інноваційні інструменти розвитку кредитного ринку

Перед вітчизняним кредитним ринком стоять значні виклики, пов’язані з необхідністю стимулювання розвитку інновацій для забезпечення конкурентоспроможності, фінансової стабільності та задоволення потреб сучасних споживачів. Однак процес впровадження та розвитку інновацій у секторі фінансових послуг у нашій країні все ще стикається з багатьма перешкодами: інфраструктура та технології все ще обмежені; проблемами модернізації технічної інфраструктури для введення інновацій, що обмежує можливість розробки нових фінансових продуктів і послуг; правові обмеження та регулювання (наявність складних або нечітких правових меж, а також неефективність механізмів реагування на нові технології та інновації у фінансовому секторі); безпека та захист персональних даних (загрози кібербезпеці та вимоги щодо захисту персональної інформації клієнтів у контексті розробки номеру технічних фінансових послуг); доступ до фінансування та доступність послуг (низький рівень фінансової інклюзії та обмежений доступ до кредитів для певних груп населення та соціальних груп). Крім того, український ринок фінансових послуг, особливо ринок кредитування, серйозно постраждав від військового конфлікту, спричиненого російською федерацією.

Ці протиріччя призвели до складних соціально-економічних умов, створюючи певні виклики для розвитку інновацій у фінансовому секторі:

- економічні та фінансові обмеження (зростання економічної нестабільності, дефіцит фінансових ресурсів та збільшення кредитних ризиків, військові дії та геополітична нестабільність);

- зростання кредитного ризику і зниження ліквідності фінансових установ через економічні труднощі, внаслідок військових дій;

- потреба у фінансовій підтримці та інвестиціях для відновлення економіки та важливість інвестицій у секторі кредитування та фінансових послуг;

- потреба в адаптації та інноваціях (важливість розробки нових інноваційних та ефективних фінансових інструментів, що враховують специфіку військових конфліктів та соціально-економічні умови);

- зростання ролі держав і регуляторів (необхідність ефективної державної політики та регулювання для забезпечення стабільності та підтримка фінансового сектору в умовах; військовий конфлікт).

Кредитний ринок є ключовим елементом фінансового сектора країни, тому його ефективний розвиток відіграє одну із вирішальних ролей у відновленні фінансової стабільності економіки в післявоєнний період. «Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року» [8] висвітлює низку ключових моментів, пов'язаних з інноваційним розвитком кредитного ринку в Україні, зокрема:

1. Інтеграція технологій та цифровізація - наголошує на використанні технологічних досягнень і цифровізації кредитних ринків для підвищення ефективності, доступності та прозорості фінансових послуг.

2. Сприяння розробці інноваційних фінансових продуктів і послуг - заохочує розробку та впровадження інноваційних фінансових продуктів і послуг на кредитному ринку для задоволення мінливих потреб людей, споживачів і підприємств.

3. Підтримка фінансових ініціатив - допомагає створити сприятливе середовище для інноваційних фінтех-компаній і стартапів і співпрацює з традиційними фінансовими установами, має здатність змінювати ландшафт кредитного ринку.

4. Удосконалення управління ризиками через інновації - виступає за інноваційні стратегії та інструменти управління ризиками на кредитних ринках для покращення оцінки ризиків, пом'якшення ризиків і загального відновлення стійкості фінансових установ.

5. Розширення доступу до кредитів через інновації – спрощує доступ до кредитів для вразливих верств населення та малих і середніх підприємств (МСБ) завдяки використанню інноваційних підходів та інноваційних технологій.

6. Коригування нормативно-правової бази - необхідність зміни нормативно-правової бази з урахуванням інновацій на кредитних ринках, забезпечуючи при цьому захист прав споживачів, цілісність ринку та ринкову стабільність.

7. Заохочення співпраці, що сприяє тісному зв'язку між традиційними фінансовими установами, фінтех-компаніями та регуляторами для створення сприятливоого середовища для інновацій та розвитку кредитного ринку.

8. Вкладання інвестицій в дослідження та розробки - важливість інвестування в дослідницькі ініціативи, які сприяють інноваціям у технологіях, послугах, пов'язаних з кредитуванням, і ринковій практиці .

9. Сприяння фінансовій доступності через інновації - використання інновацій на кредитних ринках для підвищення фінансової ефективності, шляхом надання доступу до кредитних засобів для більшої кількості суб'єктів, у тому числі фізичних осіб і підприємств.

10. Застосовування найкращих практик та дотримання міжнародних стандартів - узгодження практики функціонування вітчизняного кредитного ринку та інновацій з міжнародними стандартами та найкращими практиками для підвищення конкурентоспроможності, конкуренції та довіри до глобального фінансового середовища.

Ці ключові моменти ілюструють пріоритетні напрями сприяння інноваціям на кредитному ринку в контексті ширшої стратегії розвитку фінансового сектору в Україні до 2025 року.

Далі детальніше розглянемо інновації на кредитному ринку України.

1. Інновація в області дистанційного обслуговування. Сьогодні кредитні установи пропонують широкий спектр послуг з використанням технології віддаленого обслуговування. Найбільш поширеними є Інтернет-банкінг

(надання віддалених послуг на базі Інтернет-систем) і мобільний банкінг (надання віддалених послуг з використанням мобільних технологій) [2; 17].

Динаміка розвитку інтернет-банкінгу в Україні має позитивну динаміку, з кожним роком користувачів цими послугами стає все більше. Війна також вплинула на цей процес, що призвело до збільшення кількості користувачів онлайн-фінансових послуг. Найбільш поширеною послугою для систем віддаленого обслуговування є перегляд стану вашого акаунта в режимі реального часу. Це пояснюється тим, що дана операція виконується без будь-яких проблем і без додаткових витрат. Також досить великий відсоток запитів клієнтів припадає на платіжні послуги. Здійснення взаєморозрахунків, оплата комунальних платежів і мобільного зв'язку економить час клієнтів і співробітників кредитних організацій, оскільки відпадає необхідність відвідувати відділення з платіжними дорученнями для здійснення платежів.

2. Біометрична ідентифікація (BankID). Система BankID Національного банку України-це державна система віддаленої ідентифікації, яка надійно передає персональні дані Користувача з банку, в якому було відкрито рахунок, юридичній особі, яка обслуговує користувача. У 2015 році Національний банк України запустив проект Національного банку BankID, який являє собою єдину державну систему електронної віддаленої ідентифікації фізичних та юридичних осіб [7].

Важливо відзначити, що Національний банк України продовжує активно розвивати систему і вдосконалювати процес і підключення до неї. Важливою зміною в процедурі підключення абонентів до системи BankID НБУ є те, що законом про розкриття інформації про банки або фінансові послуги, що надаються установою заявнику. Регулятор уточнює перелік документів, які необхідно надати перед підключенням до системи BankID НБУ, визначає терміни підключення абонентів для тестового середовища надаються додаткові абонентські вузли та сервісні портали [7].

3. Хмарні сервіси. В Україні хмарні сервіси набули своєї популярності у 2014 році. Після анексії Криму та Донбасу багато компаній зі сходу країни

переїхали до Києва чи інших міст та прийняли рішення не створювати нові дата-центри, а орендувати місця у хмарах. Провідними провайдерами хмарних послуг в Україні є іноземні, такі як Amazon Web Services, Microsoft Azure, Tet (ex-Lattelecom). Вони займають понад 60% на ринку. Також у 2021 році, окрім глобальних хмарних провайдерів, почали прцювати й локальні оператори (понад 50 дата-центрів та майже 40 хмарних провайдерів, найбільшими є De Novo, GigaCloud, UCloud,NetAssist, DataGroup).

Впровадження хмарних сервісів на українському кредитному ринку актуально і може зробити істотний вплив на цю сферу. Їх використання полегшує зберігання та обробку великих обсягів фінансових даних за рахунок підвищення ефективності та доступності; пришвидшує розгляд і прийняття рішень; автоматизує процес подачі заявки на отримання кредиту; забезпечує конфіденційність і цілісність фінансової інформації; стимулює інновації та розробку нових кредитних продуктів і послуг.

4. Штучний інтелект. Використання штучного інтелекту (ШІ) і машинного навчання (МН) на кредитному ринку України набуло популярності декілька років тому. Вони допомагають банківським і небанківським установам оптимізувати процеси, забезпечити краще обслуговування клієнтів і зменшити ризики [40]. Впровадження штучного інтелекту та машинного навчання на українському кредитному ринку призведе до позитивних змін та удосконалень кредитних послуг, тобто до автоматизації процесу кредитування. Штучний інтелект і машинне навчання можуть бути використані для автоматичного аналізу заявок на отримання кредиту, виявлення ризиків і встановлення кредитоспроможності клієнтів. Це прискорює обробку заявок, знижує рівень кредитного ризику, поліпшує аналіз кредитних портфелів, підвищує якість обслуговування клієнтів, підвищує якість систем запобігання шахрайству.

5. Кредити P2P (peer-to-peer). В економічній літературі, де обговорюються перспективи інноваційного розвитку кредитного ринку в Україні, враховуються різні аспекти розвитку P2P-кредитування, зокрема Лаврик А. розглядає появу P2P-кредитування та його комплементарний потенціал, традиційні позики P2P.

Автор пояснює, як P2P-кредитування можна вважати альтернативним механізмом традиційним банківським кредитам в Україні через P2P-платформи та його вплив на розвиток фінансового сектору[44].

P2P відіграють важливу роль в інноваційному розвитку кредитного ринку в Україні з кількох причин:

- забезпечують фінансову допомогу для людей, яким, можливо, було відмовлено в позиках;

- забезпечують підтримку банками, у яких низький кредитний рейтинг або відсутність кредитної історії;

- підтримка малого бізнесу та стартапів;

Крім того, платформа P2P пропонує передові технології та процеси, які зменшують витрати на обробку кредитів, швидше приймають рішення та пропонують більш вигідні умови для позичальників та інвесторів. Розвиток P2P-кредитування сприяє формуванню фінтех - екосистеми в Україні, створюючи конкуренцію та сприяючи впровадженню інноваційних фінансових послуг. Крім того, P2P може стимулювати інноваційну фінансову діяльність для покращення споживчого кредитування, мікрокредитування та інвестицій; допомагає розширити фінансовий доступ, створюючи можливості для отримання позик людям, які раніше не мали доступу до основної традиції фінансових послуг.

В Україні ринок p2p-кредитування перебуває у стадії свого становлення. Найпопулярніші p2p-платформи наведені в табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Характеристика стану P2P платформ в Україні

P2P платформа	**Мінім. сума інвестицій, грн**	**Мінім. сума кредиту, грн**	**Максим. сума кредиту, грн**	**Рентабельність**	**Умови інвестування**	**Гарантії**
Finhub (споживчі/ бізнес кредити)	500	5100	20000	від 20% річних	3–12 місяців	-
AFA (бізнес-кредити)	10000	-	500000	10–20% річних	-	Застава

Продовження таблиці 3.1

MOCash (кредити для бізнесу)	1000	50	500000	25–35% річних	6–18 місяців	Страхування
Instream (бізнес кредити)	-	50000	1000000	Індивідув. залежно від конкретн. проєкту та термінів	Визнач. інвестором	Застава
uCredit (підприємницькі кредити)	-	-	50000	30% річних	До 12 місяців	-
Топленд споживчі кредити)	-	-	3000	1% від суми кредиту + 5 грн	30 днів	-

Джерело: створено автором за даними [28; 44]

Таким чином, P2P-кредитування в Україні має потенціал стати важливим інструментом для стимулювання інноваційного розвитку кредитного ринку, підтримки підприємництва та покращення доступу людей до фінансування і альтернативою банківським кредитам (особливо для позичальників, які можуть знайти більш вигідні та менш бюрократичні умови позики коштів).

Але, розвиток P2P-кредитування потребує підтримки з боку регуляторних органів для створення відповідного правового середовища для сприяння розвитку цієї сфери, забезпечуючи захист інвесторів і позичальників. Використання таких технологій, як блокчейн і штучний інтелект, може також сприяти розвитку P2P-кредитування, полегшуючи процес перевірки кредитоспроможності позичальників і забезпечуючи безпеку транзакцій. Важливо підвищити довіру до платформ кредитування P2P шляхом впровадження найкращих практик захисту даних, прозорості транзакцій і відкритості операцій платформи. Зростання P2P-кредитування вимагає залучення нових учасників, які можуть бути як позичальниками, так і інвесторами, для розвитку ринку та створення конкуренції. одночасно, використання світового досвіду розвитку P2P-кредитування може допомогти

Україні визначити найкращі практики та застосувати їх для підвищення ефективності та стабільності сектору Це.

Отже, розвиток P2P-кредитування в Україні може бути сприятливим за умов відповідного регулювання, використання передових технологій та участі учасників ринку, що сприятиме посиленню конкуренції та розширенню можливостей для споживачів і підприємців.

3.2. Удосконалення системи управління кредитним ризиком як важливий напрям забезпечення розвитку кредитного ринку України

У Західній Європі та США існує розвинена і законодавчо врегульована система кредитування, яка базується на чітких методах визначення платоспроможності позичальника. Оцінка ризиковості кредиту, включаючи кредитний та процентний ризики, є головною складовою надання позик на споживчі потреби. Для підвищення рівня конкурентоспроможності комерційних банків в Україні та вдосконалення ризик-менеджменту банківської системи, важливо використовувати світовий досвід. Хоча закордонні банки працюють в інших економічних умовах, їх методи можуть бути адаптовані до української держави [28].

У світі широко застосовують сучасні інформаційно-аналітичні системи ризик-менеджменту у банках. Одна з провідних світових компаній у цій галузі - SAS, яка пропонує систему SAS BUSINESS ANALYTICS для управління ризиками банку та побудови скоринг-карт. Скорингова модель базується на припущенні, що потенційні клієнти будуть вести себе так само, як існуючі клієнти. Система SAS Risk Management for Banking є повною інтегрованою структурою даних, яка підтримує інтеграцію та формування звітів про рівень корпоративного ризику.

Українські банки, такі як Райффайзен Банк Аваль, Приватбанк, Укрсиббанк та Кредитпромбанк, вже використовують продукти SAS. Бізнес-аналітика може бути застосована в банках для статичного та динамічного ціноутворення продуктів, оцінки поведінкових грошових потоків, сегментації

клієнтів, розробки нових моделей кредитного ризику, маркетингових моделей попиту на кредити та депозити, управління активами та пасивами банку, розпізнавання критичних ситуацій тощо.

У світовій банківській практиці велика увага приділяється мінімізації кредитного ризику на рівні кредитного портфеля. Для цього здійснюється оцінка обсягу, структури та якості кредитного портфеля, а потім приймаються заходи для оптимізації структури з метою зменшення ризику. Багато американських банків використовують правила шести «С» (character, capacity, cash, collateral, conditions, control) для оцінки кредитоспроможності. Кредитний інспектор повинен переконатися, що клієнт може чітко вказати мету отримання кредиту, має право подавати кредитну заявку та підписувати кредитний договір. Оцінка можливостей позичальника погасити кредит та забезпечення є ключовим моментом кредитної заявки. Банки також оцінюють стан галузі та економічні умови за допомогою інформаційних центрів з базою даних. Контроль є останнім фактором кредитоспроможності позичальника і включає аналіз впливу зміни законодавства, правової, економічної та політичної ситуації на діяльність позичальника. Система правил шести «С» може варіюватися залежно від характеру позичальника і може базуватися на сальдових або оборотних показниках звітності клієнта [29].

Українським банкам необхідно вивчити американський досвід визначення кредитоспроможності клієнтів, щоб вдосконалити свої процедури управління ризиками. Вони повинні створити довідники та бази даних про діяльність позичальників, а також враховувати негативні тенденції, що виникають під час кредитних угод. Крім того, банки повинні застосовувати галузевий підхід при роботі з потенційними позичальниками. Для розроблення стратегій ризик-менеджменту, банки повинні враховувати економічний цикл. Важливо доопрацювати процедури управління проблемними активами, прогнозування ринкових ризиків та застосування механізмів динамічного резервування. Також необхідно підвищити показники ліквідності та адекватності капіталу. Банки повинні намагатися вдосконалити комплексну

систему ризик-менеджменту, яка б забезпечувала надійний процес виявлення, оцінки, контролю та моніторингу всіх видів ризику. Важливо також вирішувати спірне питання між отриманням доходу та мінімізацією ризиків. Запровадження уніфікованої методики оцінювання ризиків Національним банком України сприятиме підвищенню ефективності управління ризиками. Комерційні банки можуть доповнювати рекомендовану систему оцінки своєю, особливо в умовах кризи. Важливо визначити систему показників, які б комплексно характеризували ризикованість діяльності банку та за якими б звітували усі комерційні банки.

Українські науковці та експерти повинні передбачати можливості розвитку банківської системи та працювати на упередження негативних впливів, враховуючи світовий досвід. Для мінімізації кредитного ризику у вітчизняних банківських установах необхідно широко використовувати інформаційно-аналітичні системи ризик-менеджменту, такі як SAS Risk Management for Banking, та мати чітку систему оцінки кредитоспроможності позичальників. Застосування інформаційних технологій може сприяти зростанню конкурентоспроможності банків шляхом надання позичок та розширення знань клієнтів про надійність банку та вигідні умови кредитування. Важливо визначити стратегію банку в галузі інформаційних технологій, зосередившись на консультативних послугах та діяльності PR-служб банків в мережі Інтернет. Комерційні банки надають консультативні послуги з питань бухгалтерського обліку, звітності, оподаткування, аналізу фінансово-господарської діяльності та інших видів економіко-правового забезпечення підприємницької діяльності. Консультативні послуги можуть надаватися як менеджерами банку, так і спеціалізованими підрозділами або сторонніми спеціалістами та організаціями, які співпрацюють з банками [30].

Консультативні банківські послуги вже використовуються в багатьох комерційних банках, але їх розвиток є необхідним для залучення нових клієнтів і популяризації банківських установ. Це допоможе банку привернути увагу клієнтів і пропагувати свої продукти. Надання консультацій та інформації

безкоштовно може привернути більше потенційних клієнтів і збільшити конкурентоспроможність банку. Однак, інформативність сайтів українських банків є недостатньою порівняно з зарубіжними. Варто збільшити обсяг інформації на сайті та використовувати чат або систему онлайн дзвінків для надання відповідей клієнтам. Крім того, популяризація банку на корпоративному сайті не є достатньою, оскільки потенційні клієнти шукають інформацію в інших джерелах, таких як ЗМІ та форуми. Наявність статей та дискусій про банк в Інтернеті збільшує його «видимість» і впливає на вибір клієнтів.

Ефект діяльності PR-служби в Інтернеті полягає в тому, що інформація, яку вони розміщують, залишається актуальною та доступною протягом тривалого часу. Новини, статті, відео- і аудіо контент, розміщені в Мережі, легше знайти і переглянути, ніж старі номери газет і журналів або випуски передач. Це робить аудиторію банківського інтернет-PR ширшою, навіть на маловідомих майданчиках, ніж аудиторія PR у друкованих ЗМІ.

Основними параметрами ефективності діяльності PR-служб банківських установ є регулярне оновлення інформації на корпоративному сайті та на сайтах ЗМІ, які працюють в онлайн режимі. Також важливо мати мультимедійні і інтерактивні форми на сайті, такі як відео, фото і форми зворотного зв'язку. Зв'язок між корпоративним сайтом і соціальними мережами також є важливим. Крім того, наявність чітко поданої базової інформації, яка є значущою для споживачів при пошуку товарів і послуг, є необхідною [31].

У соціальних мережах банку потрібно мати сторінку в популярних соціальних мережах, таких як Facebook і Twitter. Важливо також мати достатню кількість «друзів», фоловерів або фанів на корпоративних сторінках. Наявність особистих блогів, які ведуть керівники або топ-менеджери, також може бути корисною.

Ефективне функціонування PR-служб в банках допомагає інформувати цільову аудиторію про переваги продуктів, особливо в порівнянні з конкурентами, і розповісти про сильні сторони установи. В результаті це може

підвищити вартість бренда, створити атмосферу відкритості і взаєморозуміння, а також збільшити довіру до банку.

Перспективи розвитку кредитного ринку залежать від багатьох факторів, включаючи економічні умови, регулятивне середовище, технологічні інновації та зміни у споживчих та підприємницьких потребах. Ось деякі з перспектив, які можна виділити:

1. Розвиток фінансової технології. Впровадження новітніх технологій, таких як штучний інтелект, блокчейн і великі дані, може значно полегшити процеси кредитування, зробити їх більш ефективними та доступними для клієнтів.

2. Збільшення фінансової включеності. Розвиток кредитного ринку може сприяти збільшенню доступу до фінансових послуг для населення та підприємств, зокрема у віддалених та малозабезпечених регіонах.

3. Розширення кредитування малого та середнього бізнесу. Підтримка малого та середнього бізнесу через кредитування може стимулювати економічний зрост та створення нових робочих місць.

4. Розвиток альтернативних форм кредитування. Популяризація краудфандингу, пірінгового кредитування та інших альтернативних форм кредитування може забезпечити додаткові механізми доступу до кредитних ресурсів.

5. Сталість і прозорість регуляторного середовища. Розвиток кредитного ринку потребує стабільного та прозорого регулювання, яке забезпечить довіру учасників ринку та захист інтересів споживачів.

6. Зростання глобальної конкуренції. Умови глобалізації можуть призвести до збільшення конкуренції на кредитному ринку, що стимулюватиме банки до вдосконалення своїх послуг та умов кредитування.

7. Розвиток соціально відповідального кредитування. Зростаюча увага до соціальної відповідальності може призвести до розвитку нових моделей кредитування, спрямованих на розвиток громади, збереження навколишнього середовища та зменшення соціальних нерівностей [32].

Однак успіх реалізації цих перспектив залежить від ефективного управління ризиками та адаптації до змін в економічному середовищі.

Освоєння нових програм кредитування є однією зі стратегій, яка сприяє конкурентоспроможності банків. Комерційні банки активно впроваджують продукти і послуги, що сприяють стабільному та безпечному соціально-економічному розвитку суспільства.

Одна з ключових перспектив - посилення конкуренції серед банків. За останні кілька років на ринку почали з'являтися нові гравці, що стимулює банки до вдосконалення своїх послуг та привабливих кредитних пропозицій для клієнтів.

Зростання економіки України сприяє також розвитку кредитного ринку. Збільшення обсягу бізнесу та зростання доходів населення впливають на збільшення попиту на кредити. Більше компаній і громадян стають придатними для кредитування, що забезпечує ринку додаткові можливості росту [34].

Також велике значення має розвиток цифрових технологій, які дають можливість швидко та зручно оформляти кредитні угоди. Це сприяє зростанню доступності кредитів для населення та бізнесу, а також зменшує витрати банків на обслуговування клієнтів.

Однак, важливо враховувати ризики, пов'язані з кредитним ринком. Недостатня кредитна культура серед населення, високі процентні ставки та ризик недобросовісного використання кредитів можуть призвести до проблем в системі.

Розвиток кредитного ринку в Україні залежать від подальшого сприяння правительства, ефективного регулювання та стабільності економічного середовища. За наявної підтримки та вдалих реформ можна очікувати подальшого росту кредитного ринку в країні [33].

Отже, були розглянуті ключові стратегії та ініціативи, спрямовані на зниження ризиків неповернення кредитів та покращення стабільності фінансових установ. Застосування новітніх технологій, таких як штучний інтелект, аналітика великих даних та блокчейн, може сприяти поліпшенню

процесів оцінки кредитного ризику та управління портфелем. Впровадження автоматизованих систем прийняття рішень може значно збільшити ефективність та швидкість при видачі кредитів, зменшити людський фактор та покращити точність прийняття рішень.

Розвиток програм та ініціатив, спрямованих на підвищення фінансової грамотності серед клієнтів, може допомогти у зменшенні ризику неповернення кредитів шляхом підвищення рівня свідомості про відповідальне кредитне поведінку. Розробка та впровадження альтернативних моделей кредитування, таких як пірінгове кредитування та краудфандинг, може стимулювати розвиток нових джерел кредитування та зменшення ризику для банків. Розвиток механізмів зміцнення резервів та укладання страхових угод може забезпечити захист від потенційних збитків, пов'язаних з неповерненням кредитів [35].

Загалом, ефективне управління кредитними ризиками потребує комплексного підходу та впровадження різноманітних стратегій та ініціатив. Враховуючи постійні зміни в економічному середовищі та технологічних інновацій, фінансові установи повинні бути готові до адаптації та вдосконалення своїх підходів до управління ризиками для забезпечення стабільності та успішності на кредитному ринку.

ВИСНОВКИ

Кваліфікаційна робота бакалавра на тему «Кредитний ринок: проблеми та перспективи розвитку» зосереджується на вивченні ключових аспектів функціонування кредитного ринку, виявленні проблем, що впливають на його розвиток та розгляді можливих шляхів подолання цих проблем і стимулювання подальшого розвитку.

За результатами проведеного дослідження можна зробити наступні висновки:

1. У ході дослідження було розглянуто питання необхідності та ролі кредиту, включаючи різні підходи щодо його тлумачення, функцій та елементів ціноутворення. Виявлено, що виходячи з результатів визначення головних параметрів кредитів, методологія застосування механізму його ціноутворення дозволяє визначити ціну кредиту для кожного позичальника, віднесеного до певної категорії, з урахуванням кредитного ризику, норми прибутковості капіталу банку.

2. Розглянуто сутність та інституційну структуру кредитного ринку. В результаті з’ясовано, що кредитний ринок є важливою складовою фінансової системи країни, який відіграє ключову роль у розвитку економіки. Він сприяє перерозподілу капіталу від кредиторів до позичальників. Основними учасниками кредитного ринку є банки, фінансові установи, корпорації, домогосподарства та держава. Механізми функціонування кредитного ринку включають в себе процеси кредитування, оцінки кредитного ризику, формування процентних ставок та управління ліквідністю. Основними факторами, що впливають на кредитний ринок, є макроекономічні умови, стан фінансової системи, рівень процентних ставок, рівень інфляції та політична стабільність. Регулювання та нагляд за діяльністю кредитного ринку є важливою складовою його функціонування, оскільки забезпечує стабільність та ефективність ринку.

3. Проаналізувавши сучасний стан розвитку українського кредитного ринку (включаючи обсяги кредитування, структуру ринку та основні учасники), виявлено такі проблеми: високий рівень кредитних ризиків, недостатня фінансова грамотність населення, відсутність доступу до кредитів для деяких соціальних груп та малих підприємств, а також недостатня регулятивна база для забезпечення стабільності ринку. Одночасно, кредитний ринок України також стикається з проблемами, такими як високі відсоткові ставки та недостатнє фінансування малого та середнього бізнесу. Державне регулювання та нагляд за кредитним ринком відіграють важливу роль у забезпеченні стабільності та ефективності ринку. Впровадження відповідного нормативного та правового середовища сприяє зниженню ризиків та забезпечує високий рівень довіри до фінансових установ. Напрями подальшого розвитку кредитного ринку включають підвищення фінансової грамотності населення, стимулювання кредитування малого та середнього бізнесу, розвиток альтернативних форм кредитування та впровадження сучасних технологій у фінансовий сектор.

4. В дослідженні здійснено оцінку ринку іпотечного кредитування в Україні. Загалом, можна зазначити, що ринок іпотечного кредитування зазнав суттєвих втрат, в зв’язку з повномасштабним вторгненням. Ознаками цього стало різке зниження попиту на нерухомість і зупинка більшості державних програм підтримки іпотеки. Разом з цим іпотечне кредитування може стати потужним інструментом для стимуляції економічного зростання та покращення добробуту громадян.

5. Основним перспективним напрямком розвитку кредитного ринку є застосування інноваційних інструментів – біометрична ідентифікація, хмарні сервіси, штучний інтелект, кредити p2p. Проте, процес впровадження та розвитку інновацій у секторі фінансових послуг у нашій країні все ще стикається з багатьма перешкодами: інфраструктура та технології все ще обмежені; проблеми модернізації технічної інфраструктури для введення інновацій, що обмежує можливість розробки нових фінансових продуктів і

послуг тощо. Але, постійний моніторинг ринкових тенденцій та адаптація стратегій до інноваційних технологій є важливими складовими успішного розвитку кредитного ринку у майбутньому

6. Важливим напрямком забезпечення розвитку кредитного ринку є удосконалення системи управління кредитним ризиком. Українським банкам та небанківським фінансово-кредитним інститутам варто імплементувати в свою діяльність зарубіжний досвід управління ризиками (інформаційно-аналітичні системи ризик-менеджменту такі як SAS Risk Management for Banking, та мати чітку систему оцінки кредитоспроможності позичальників). Визначивши ефективну систему управління кредитним ринком можна підвищити його дієвість та доступність, що сприятиме розвитку економіки, підтримці малих бізнесів та підвищенню життєвого рівня населення. Проте для досягнення цих цілей необхідно вирішити ряд системних проблем, вдосконалити регулятивне середовище та впровадити інноваційні підходи до управління кредитними ризиками.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алексеєнко Л. М. Олексієнко В. М., Юркевич А. І. Економічний словник: банківська права, фондовий ринок. К.: Видавничий будинок «Максимум»; Тернопіль: “Економічна думка”, 2000. 592 с.

2. Алєксєєв І.Б., Колісник М. К. Гроші та кредит. Посібник. К.: Знання, 2009. 253 с.

3. Ареф`єва О.В Управління розвитком економічних систем: теорія, механізми регулювання та управління. К. : Ліра. 2010. С.301

4. Базадзе К. М. Перспективні види інноваційних послуг банків. *Вісник Університету банківської справи Національного банку України.* 2012. С.22-34.

5. Бондарук Т. Г., Бондарук І. С., Мельничук І. С. , Ігнатова І. С. Гроші та кредит: навч. посібн. Київ: ТОВ «Август Трейд», 2018. 284 с.

6. В.С.Коренева Банківські операції: підручник. 3-тє вид. К. : КНЕУ, 2015. С. 40-44.

7. Ведернікова С.В. Інформаційні технології як інструмент взаємодії банківської сфери з національною економікою. *Вища школа*. № 12. 2012. С. 79-85.

8. Вовчак О.Д. Кредит і банківська справа. К.: Знання, 2018. С. 564

9. В. М. Шелудько *Фінансовий ринок: навч. посіб. 2-ге вид., перероб. і допов.* К. : Знання . 2003. С. 535 .

10. Галицька С. В. Гроші. Кредит. Фінанси : навч. посіб. 2-е вид. перероб. М. : Ексмо, 2009. 736 с.

11. Гарбузова В. С. Сучасний стан та особливості розвитку іпотечного кредитування в Україні . *Економіка і суспільство*.2017. №10. С. 69-74.

12. Герасименко. В. В. Економічна сутність і особливості банківської конкуренції та конкурентоспроможності банків. Суми: УАБС НБУ. 2011. С.7.

13. Горбенко О.В. CRM-рішення в Україні: ефективний інструментарій маркетингу або популярна тема. Вісник. ДНУ. 2009. №5. С. 19-23.

14. М. І. Савлук, А. М. Мороз, І. М. Лазепко Гроші та кредит. К: КНЕУ. 2006. С. 744

15. Гурнакова Л. Н. Сутність та теоретичні основи поняття «кредитний ринок». URL: https://cyberleninka.ru/article/n/suschnost-teoreticheskie-osnovy-ponyatiya-kreditnyy-rynok

16. Дзюблюк О. Сучасні аспекти розуміння сутності і ролі кредиту як економічної категорії. *Світ фінансів*. 2010. № 1. С. 7-16.

17. Драган О.І. Управління конкурентоспроможністю підприємства. К. : ДАКККіМ. 2006. С. 23.

18. Дяків Р. Енциклопедія бізнесмена, економіста, менеджера. К. : Міжнародна економічна фундація, 2000. 704 с.

19. Є. Доронцева Державне регулювання під час війни: як НБУ адаптував фінансову систему України до нових умов впродовж ста днів воєнного стану. URL: https://voxukraine.org/derzhavne-regulyuvannya-pid-chas-vijny-yak-nbu-adaptuvav-finansovu-systemu-ukrayiny-do-novyh-umov-vprodovzh-sta-dniv-voyennogo-stanu

20. Івасів Б. С. . Гроші та кредит: Підручник. К .: КНЕУ, 2001р. 404 с.

21. Івасів, Б.С. Гроші та кредит : Підручник. Національний банк України. М-во освіти і науки України. Тернопільська академія народного господарства. 2-е вид., змін. і допов. Тернопіль : Карт- бланш, 2005. 527 с.

22. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: https://www.nssmc.gov.ua/.

23. Кредити готівкою від кредитних спілок: нюанси і відмінності від банківських позик. URL: https://bankchart.com.ua/spozhivchi_krediti/statti/krediti_gotivkoyu_vid_kreditnih_spilok_nyuansi_i_vidminnosti_vid_bankivskih_pozik_blog

24. Кучеренко Т.В. Аналіз та оцінка сучасного стану кредитного ринку України. URL: http://www.rusnauka.com/13_EISN_2013/Economics/1_136480.doc.htm

25. Лютий І.О. Банківський маркетинг. К.: Центр учбової літератури. 2010. С. 689.

26. Маслова С. О. Фінансовий ринок : навч. посіб. Львів : Новий світ, 2002. 304 с.

27. Мисиків Г. В. Функціонування та розвиток кредитного ринку України : дис. д-р. екон. наук : спец. 08.00.08. «Гроші, фінанси, кредит» . К., 2016. 539 с.

28. Мінфін. Біржа займів. URL: https://minfin.com.ua/credits/articles/birzha-zaymov/

29. НБУ. Звіт про фінансову стабільність. Грудень 2023 року. URL: file:///C:/Users/%D0%9F%D0%9A/Desktop/%D0%97%D0%B2%D1%96%D1%82%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%20%D1%84%D1%96%D0%BD.%D1%81%D1%82%D0%B0%D0%B1%D1%96%D0%BB_23.pdf

30. НБУ. Банківська система України має достатній запас міцності – результати оцінки стійкості в розрізі банків. URL: https://bank.gov.ua/ua/news/all/bankivska-sistema-ukrayini-maye-dostatniy-zapas-mitsnosti--rezultati-otsinki-stiykosti-v-rozrizi-bankiv

31. НБУ. Огляд банківського сектору серпень 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-08.pdf?v=5

32. НБУ. Огляд банківського сектору листопад 2022 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2022-11.pdf?v=5

33. НБУ. Статистика фінансового сектору. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial

34. НБУ. Огляд банківського сектору. Лютий 2023 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Banking_Sector_Review_2023-02.pdf?v=4

35. Основні показники діяльності банків України. URL: https://bank.gov.ua/ua/statistic/supervision-statist

36. Оспіщева В. І. Фінанси: курс для фінансистів : навч. посіб. К. : Знання, 2008. 567 с.

37. Офіційний сайт Національного банку України. URL: http://www.bank.gov.ua/control/uk/index

38. Пахомов В. І., Стрільчук Л. В. Гроші та кредит: Навч. метод . посібник. К.: МАУП, 2004. 56 с.

39. Пінчук Т.А. Аналіз сучасного стану умов кредитування фізичних осіб в Україні. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=2020

40. Понад третина кредитів у комерційних банках – проблемні. Хто в зоні ризику і що можна зробити. URL: https://mind.ua/publications/20253001-ponad-tretina-kreditiv-u-komercijnih-bankah-problemni-hto-v-zoni-riziku-i-shcho-mozhna-zrobiti

41. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства про захист економічної конкуренції та діяльності Антимонопольного комітету України: Закон України від 09.08.2023 р. №3295-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3295-20#n70

42. Про банки і банківську діяльність: Закон України від 07.12.2000. №2121-III. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text

43. P2p кредитування. Що це таке і чи працює воно в Україні? URL: https://finance.ua/ua/credits/r2r-kreditovanie

44. Росолова У.В., Щока Н.І. Кредитний ринок україни: сучасний стан та перспективи розвитку. URL: http://dspace-s.msu.edu.ua:8080/bitstream/123456789/5302/1/Credit_market_Ukraine_current_state_and%20_prospects_for_development.pdf

45. Рошило В.І. Банківське кредитування в Україні : сучасний стан, проблеми та шляхи розв'язання. *Інфраструктура ринку*. 2021. Вип. 54. С. 221-228

46. Сідельник О.П. Позиціонування небанківських фінансових установ на ринку фінансових послуг як фактор підвищення їх конкурентоспроможності. *Вісник Університету банківської справи НБУ*. 2011. С. 234-239.

47. Сидоренко В.А. Кредитна політика як чинник підвищення конкурентних переваг національної економіки. Збірник наукових праць Національного університету держ. подат. служби України. №1. 2019. С. 259-265

48. Слобода Л. Фінансовий ризик-менеджмент банків України в посткризовий період. *Економічний аналіз В. 8.* 2011. С. 397 – 403.

49. С. О. Маслова, О. А. Опалов. *Фінансовий ринок: навч. посіб. для студ. вищ. навч. закл*. 2-ге вид., К. : Каравела. 2013. С. 344 .

50. Стельмах В. С. та ін. Енциклопедія банківської справи України: Редкол.: В. С. Стельмах та ін. К.: Молодь, Ін Юре. 2001. 680 с.

51. Сутність та види нетрадиційних банківських операцій. URL: https://zavgorodnya.at.ua/_13_.pdf

52. Сухораба В. Сутність кредитного ринку та прояви його змісту в умовах трансформації суспільств. *Економіка. Фінанси. Право.* 2019. С. 12-17.

53. Тиркало Р.І. Банківська справа. Тернопіль: Карт-бланш. 2021. С.630 .

54. Ткачук В.О. Маркетинг у банку. Навчальний посібник. Тернопіль : «Синтез-Поліграф». 2016. С. 541.

55. Тропіна В. Б. Фінансові посередники: основні тенденції розвитку в Україні. *Економічний простір*. 2011. С. 178-184.

56. Труш І.Є. Іноземний досвід здійснення банківських операцій щодо надання кредитів. *Науковий вісник НЛТУ України.* 2013. Вип. 23.13. С. 327–333.

57. Фінансовий словник-довідник за ред. М. Я. Дем'яненка. К. : IAE. УААН, 2003. 555 с.

58. Фінансово-кредитний енциклопедичний словник. URL: https://finance_loan.academic.ru/854/%D0%9A%D0%A0%D0%95%D0%94%D0%98%D0%A2%D0%9D%D0%AB%D0%99_%D0%A0%D0%AB%D0%9D%D0%9E%D0%9A

59. Функції кредитного ринку та їх еволюція. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Cher_2014_1_10

60. Харчук Т.В. Підходи до визначення конкурентних переваг. *Економіка та управління*. № 6. 2017. С. 68-71.

61. Хмелярчук М. І. Кредитний механізм стимулювання соціально-економічного розвитку: теорія, методологія, практика : монографія. К. : УБС НБУ, 2014. 395 с.

62. Я. Матузка Що відбувається з українськими банками під час війни. URL: https://nabu.ua/ua/yaroslav-matuzka.html

63. Федина В.В. Кредитний ризик банку: сутність та причини виникнення. *Підприємництво і торгівля*. 2023. № 39. С. 223-228.